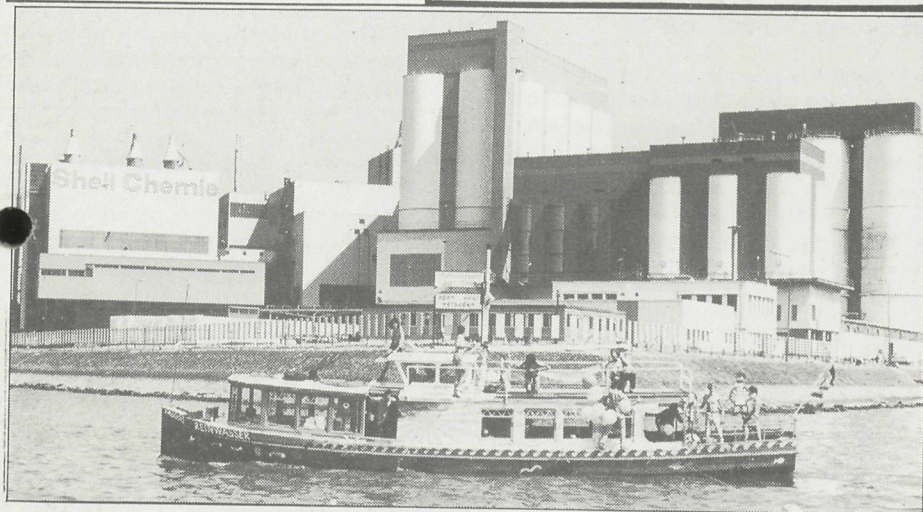
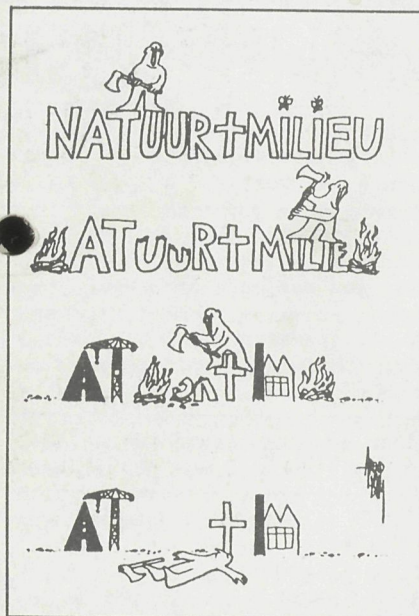

MILIEURAMA

11

ntv. pld.
23.11.82
Σ

Bond Beter Leefmilieu-Vlaanderen v.z.w.

**MILIEURAMA IS HET POPULAIR
MAANDBLAD VAN DE BOND BETER
LEEFMILIEU-VLAANDEREN.**

Redactie en administratie :
Aarlenstraat 25, 1040 Brussel.
Tel. : 02/230.94.10.

**Jaarabonnement : 300 fr. te storten op
rekeningnummer 427-9082201-48 van
de Bond Beter Leefmilieu-Vlaanderen.**

Steunabonnement : 500 fr.

Abonnement buitenland : 350 fr.

**Cultureel jongeren-paspoort, Plus-drie-
pas, Cultureel paspoort anders-valie-
den : 240 fr.**

Los nummer : 40 fr.

Hoofredakteur :
Dirk Van Melkebeke

Verantwoordelijke Uitgever :
Roeland Dirks

Medewerkers :
**Lieve Grauls, Bart Van Waelderren,
Martin Besieux, Linda Kiekens.**

Lay-out: Pieter Louies

Copyright :
Overname van artikels wordt aanbevo-
len, mits schriftelijke toelating en bron-
vermelding.

**KRINGLOOPPAPIER IS
MILIEUVRIENDELIJK**

ILLUSTRATIES

Frontpagina : Fr. Hess (foto) en
A. Van Dam (tekening)
p. 6 : E. de Bloeme - p. 8 en 11 :
H.J. Van Oosten - p. 12 : L. Van
Leeuwen - p. 14, 16, 18 en 20 :
J. Van Oers - p. 25 : San - p. 27,

Inhoud

EDITORIAAL	
Roeland Dirks	... 3

De Westerschelde	
Thijs Kramer	... 4

Wordt het Plateau	
van Margraten afgegraven ?	
Jacques van Oers	...13

Een landsgrens	
keert geen risico's	
Peter von Meijenfeldt	...22

Hoe het chemisch afval	
onder controle te krijgen ?	
Jan Henselmans	...27

Milieu en werkgelegenheid	
Max Kruijtzter	...32

Invloed en betekenis van	
de Stichting Natuur en	
Milieu in Nederland	
Max Kruijtzter	...39

FLITSEN	...48

KORTE BERICHTEN	...49

PUBLIKATIES	...53

KALENDER	...55

31 en 50 : P. Staes - p. 33 : R.
Scheers - p. 35 : C. Overvoorde -
p. 40 : J. de Graaf - p. 42 en 45 :
Fr. Hess - p. 44 : A. Van Dam -
p. 52 : Zoo Antwerpen - p. 53 en
54 : E.E.B.V.

Deze publikatie is mogelijk met de steun van Jan Lenssens,
"Gemeenschapsminister van Leefmilieu, Waterbeleid en Onderwijs"

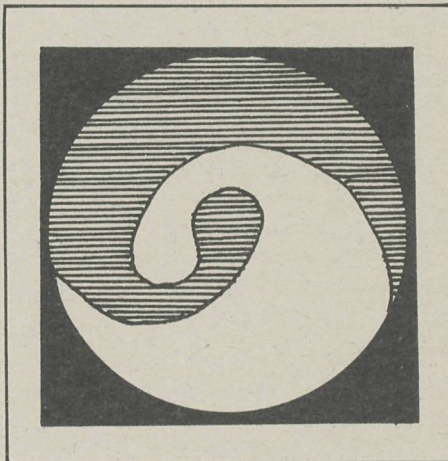
Naar permanente Noord-Zuid samenwerking ?

Roeland Dirks

Dit nummer is één van de resultaten van de permanente Noord-Zuid samenwerking in de schoot van de Vlaams-Nederlandse Werkgroep Leefmilieu van het Algemeen Nederlands Kongres. Het kwam tot stand dankzij een ruime inbreng van de Stichting Natuur en Milieu en de drie provinciale grensfederaties Limburg, Brabant en Zeeland. De inhoud heeft zowel betrekking op grensoverschrijdende milieuproblemen als op specifieke toestanden in Nederland.

Inzicht en ervaring inzake aanpak en invloed van de milieubeweging in Nederland kunnen verruimend werken voor de te bepalen strategie in Vlaanderen. Het zou dwaas zijn geen rekening te houden met deze bevindingen, dit kan enkel leiden tot energieverstopping en tijdverlies. Zo bekeken heeft het artikel "Invloed en betekenis van de Stichting Natuur en Milieu in Nederland" van Max Kruytzer een bijzondere betekenis.

Op haar vergadering van 8 oktober jl. heeft de Vlaams-Nederlandse Werkgroep Leefmilieu o.m. een kolloquium over de Milieu-Effekt-Rapportering in het vooruitzicht gesteld op de 1ste zaterdag van februari 1984. Verder werd gepleit voor geregelde informatie-uitwisseling met de Benelux Economische Unie, een gemeenschappelijke aanpak van de grensoverschrijdende proble-

men inzake kernenergie en een intense samenwerking voor het beheer van grensoverschrijdende natuurgebieden en -parken. Benegora van zijn kant, organiseert op zaterdag, 19 november 1983 een kongres over stankoverlast en luchtvervuiling.

Kortom, sedert de slotzitting van het 38ste Algemeen Nederlands Kongres, eind vorig jaar te Brussel, werden de kansen ten volle benut om de zo noodzakelijke permanente Noord-Zuid milieusamenwerking verder uit te bouwen.

Grijze dagen, koude wind...

*Milieurama blaast je nieuw
leven in. Abonneer je nu !*

De Westerschelde

Thijs Kramer

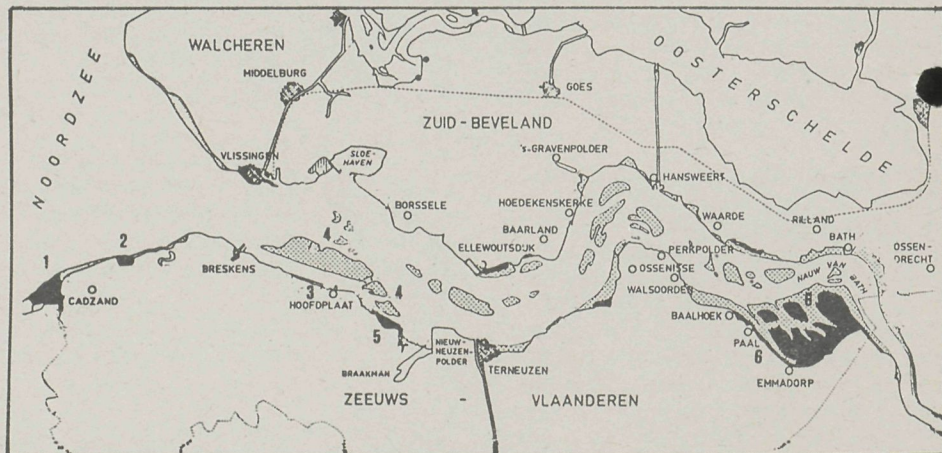
Veel van de aandacht en de energie van milieuminnend Nederland is de laatste jaren gegaan naar de Oosterschelde. Terecht, de akute bedreiging van deze unieke zeearm maakte dat noodzakelijk. Nu daar een redelijk compromis lijkt te zijn gevonden tussen veiligheid en milieu kan een relatief kleine groep deskundigen binnen onze kring van particuliere natuur- en milieubeschermers de aan de gang zijnde werken en nog in ontwikkeling zijnde plannen kritisch blijven volgen. Vrijkomende energie en tijd kan men dan gaan besteden aan een gebied dat de afgelopen jaren noodgedwongen minder aandacht kreeg, maar meer verdient: de Westerschelde. Een gebied waar de rivier de zee ontmoet.

De Westerschelde is één van de twee grote estuaria die ons land na de Deltawerken nog rest. Estuaria vormen de laatste grootschalige werkelijk natuurlijke landschappen. Nederland bezit 25 tot 30 % van de totale oppervlakte aan dergelijke gebieden in Europa. Dat

wijst al op de internationale betekenis die deze gebieden met hun karakteristieke flora en fauna bezitten. Ook het bezoek van aan dit milieutype gebonden vogelsoorten is van grensoverschrijdende betekenis. Door de ontmoeting van het zoete Schelde (rivier) water met het zoute zeewater en de overgangen in temperatuur, zuurstofgehalte en concentratie aan voedingsstoffen zijn vele levensgemeenschappen ontstaan. Levensgemeenschappen, die juist door de heersende omstandigheden ter plaatse - "zoute schorren" in het westen en "brakke schorren" in het oosten - van elkaar verschillen.

Het unieke karakter valt wellicht goed te illustreren met de vermelding dat de kinderkamerfunctie van de Westerschelde voor tong en garnaal zeer belangrijk is en dat het mondingsgebied wat rijkdom betreft te vergelijken is met de Oosterschelde.

Estuaria herbergen naast ekologische functies ook vele maatschappelijke activiteiten. Om er zo maar enkele

te noemen : scheepvaart, industrie, afvalwater- en zoetwaterlozingen, bedijkingen en indijkingen. De konfliktstof is daarbij voorhanden.

De Westerschelde

De Honte of Westerschelde vormt de uitmonding van de ca. 430 km lange rivier, de Schelde, in de Noordzee. De oorspronkelijke uitmonding langs de Oosterschelde is in de loop van de laatste eeuwen teniet gedaan als gevolg van verzandingen nabij de overgang naar de Honte. Door de aanleg van een spoordam in 1867 ging deze monding via de Oosterschelde definitief verloren. De breedte van de Westerschelde varieert van 2 km bij de Belgisch-Nederlandse grens tot 6 km ter hoogte van het Sloegebied. De getijdeverschillen in de Westerschelde zijn de grootste van Nederland : 4 m bij Vlissingen en 5 m bij de grens. Bij vloed stroomt 1 miljard m³ zee-water de Westerschelde in en bij eb weer uit. Als gevolg van de stromingen ontstaan behalve geulen ook platen. Duinen treffen we alleen aan ten westen van Vlissingen en in mindere mate ten westen van Breskens. De rest van de zeewering bestaat uit dijken.

Langs de Westerschelde zijn enkele belangrijke industriële vestigingen gelegen : het Sloegebied, de DOW-vestiging voor de Braakman, de kanaalzone, Vlissingen, Antwerpen. Zij bepalen in belangrijke mate de horizon langs de Westerschelde. Samen met het scheepvaartverkeer ontstaat snel de indruk hier met een louter vervuild vaarwater te doen te hebben. Dat er echter ook belangrijke natuurwaarden aanwezig zijn, blijkt uit het overzicht van de vogels en planten in het Westerscheldegebied.

De schorren en hun vegetatie

Schorren zijn moeilijk toegankelijke terreinen. Het zijn met zoutplanten begroeide moerassen die langs de oevers van de Westerschelde op verschillende plaatsen te vinden zijn. Ze liggen buitendijks, boven de gemiddelde hoogwaterlijn. De hoogste delen lopen slechts af en toe onder water. Schorren worden doorsneden met diepe geulen en kronkelende krekensloten, die fijn vertakt de bebieden binnenstromen. Door deze krekensloten wordt het vloedwater aangevoerd en het ebwater afgevoerd, dag in, dag uit. Het vloedwater is beladen met zand- en slibdeeltjes. De zwaarste korreltjes worden vlak langs de kreek afgezet; daar ontstaat in de loop van de tijd een oeverwal. De allerfijnste deeltjes bezinken in de centrale delen van de schor, tussen de krekensloten in. Dat zijn de iets lager liggende kommen.

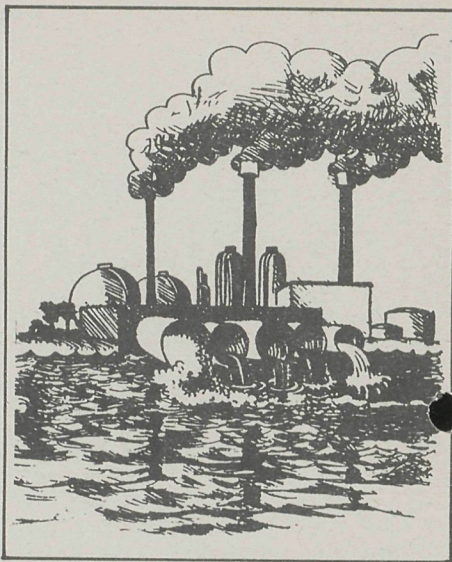
Langs de Westerschelde ligt een keten van schorren, vanaf de zee tot aan de landsgrens, waarvan elke schakel er net weer even anders uitziet als de vorige. Dat begint bij het Zwin en de Verdronken Zwaarte Polder aan de Noordzeekust en dat eindigt bij het brakke Land van Saeftinghe. De laatste vijftien jaar zijn er heel wat schakels verdwenen.

De Kaloot was een prachtige schor in de mond van de Westerschelde. Zij is nu verminkt door de aanleg van de Sloehaven : de koelwaterleidingen van de kerncentrale bij Borssele lopen dwars door het terrein heen. De schorren van de Braakman in Zeeuws-Vlaanderen, de Mosselbanken, zijn veranderd in een opgespoten zandwoestijn. Ooit kwam hier een plantengroei voor die elders in Nederland niet ge-

vonden werd. Ze moest wijken voor de expansie van een chemische fabriek. Het schorretje voor de Hellegatpolder ten oosten van Terneuzen is aangetast door de dijkverzwaring. De ruige brakwaterschoren tussen Bath en Ossendrecht zijn verwoest door de aanleg van het Schelde-Rijnkanaal. De restanten liggen nu buiten de invloed van het getij. Het is een sombere opsomming.

De schor bij Waarde op Zuid-Beveland is dankzij veel inspanningen van natuurbeschermers behouden gebleven. De dijkverzwaring volgt keurig het oude tracé en heeft de schor onverlet gelaten. Een eindje ten westen van Terneuzen ligt de schor voor de Paulinapolder. Deze grenst aan de voorgoed verloren Mosselbanken. De Stichting het Zeeuwse Landschap heeft hier 45 ha in beheer. Gelet op het landschap en de begroeiing past de schor precies tussen de Verdrongen Zwarte Polder en Saeftinge. Opvallend is het voorkomen van uitgestrekte vegetaties van gewone zoutmelde. Ook lamsoor met zijn fraaie paarze bloemen, groeit er.

De Verdrongen Zwarte Polder, gelegen tussen Cadzand en Groede, is ongeveer 55 ha groot. Het gebied wordt door het Zeeuwse Landschap beheerd. Het terrein ligt aan de monding van een middeleeuwse getijdegeul, het Zwarte Gat. Typerend voor dit schorregebied zijn de kleinschalige overgangen tussen zoute en zoete bodems, tussen hoog gelegen plekjes en laag gelegen delen. Al die overgangen laten ons weer een andere plantengroei zien. Daar groeit bv. zeepostelein op overstoven vloedmerk, er staat melkkruid op nattere plekken waar toch nog zand verstuipt, daar groeit het minuskule zeevertmuur op wat meer verdichte plaatsen. De Verdrongen Zwarte Polder is werkelijk erg rijk aan plantensoorten.

Vrijwel alle in Nederland voorkomende zoutplanten zijn er gevonden, waaronder enkele zeldzame zoals gesteelde zoutmelde, blauwe zeedistel, gestrekte zegge en laksteeltje.

Saeftinge is één van de grootste en meest waardevolle natuurgebieden van Zuidwest-Nederland. Het hele reservaat valt onder de werking van de Natuurbeschermingswet, net als de Verdrongen Zwarte Polder. Het Zeeuwse Landschap beheert 2580 ha van de ongeveer 3000 ha, die Saeftinge groot is. Saeftinge wordt omspoeld door brak water. Er zijn maar weinig soorten planten en dieren die onder brakwateromstandigheden kunnen leven. Degene die dat wel kunnen, leven er dikwijls in enorme aantallen. Het terrein moet het dan ook niet hebben van de soortenrijkdom, maar meer van zijn indrukwekkende, ruime omvang en zijn landschappelijke belevingswaarde.

Saeftinge is één van de weinige uitgestrekte brakwatergebieden langs de Westeuropese kust met een fraai ontwikkelde schorrenvege-

tatie. Een pionier onder de hogere planten is zeekraal. Hij bereidt de komst van andere planten voor. Slib bezinkt tussen het gewas, de bodem wordt hoger en al spoedig kunnen zeeaster en schorrekruid zich vestigen. Hoger op de oeverwalle langs de krekken groeit gewone zoutmelde of, nog iets hoger strandkweek of zeealsem. Waar veel aanspoelsel ligt, overheerst spiesbladmelde. In de iets lager gelegen komgebieden vinden we plekken met zeeaster, engels slijkgras, schorrezoutgras en zeeweegbree.

Op nog wat zoetere bodem valt riet op. Op de hoger opgeslibde delen, die slechts af en toe onder water staan, is de plantengroei veel stabiel. Hier groeien meer soorten door elkaar, zoals kweldergras, schijnpurriesoorten en melkkruid. Deze schor leent zich goed voor beweiding.

De schorvegetatie van Saeftinge is niet erg soortenrijk. Wel komt er in dit uitgestrekte gebied een grote verscheidenheid aan combinaties van plantensoorten voor (vegetatietypen). Erg waardevol zijn de combinaties van zoutplanten, die kenmerkend zijn voor een gave brakwaterschor en die men elders niet zal vinden. Opvallend is dat bepaalde soorten die in andere schorren slechts verspreid voorkomen, in dit gebied bijna een monokultuur vormen. De zeeweegbree bv. groeit in een strook van enkele honderden meters langs de kust in het uiterste noorden van de schor. Het schorrezoutgras doet hetzelfde, maar dan langs de westelijke zeezijde. Opvallend is verder de reuzengroei van de planten.

Als we op de vegetatie gaan letten, komen de verschillen met de Verdrongen Zwarte Polder het duidelijkst naar voren. Saeftinge is slibrijk, de gradiënten zijn groot-schalig: de plantengroei is tame-

lijk soortenarm en de variatie in de vegetatie beperkt. De Verdrongen Zwarte Polder is zandig en vol met contrasten op kleine schaal, het gebied is rijk aan plantensoorten en heeft een grotere variatie aan vegetatietypen.

Vogels in het Westerschelde gebied

Eén van de belangrijkste factoren, die bepaalt of een gebied een functie kan vervullen als broedgebied, rust-, rui-, fourageergebied en overwinteringsgebied, is de aanwezigheid van geschikt en bereikbaar voedsel in voldoende hoeveelheden. Daarnaast is rust een tweede faktor van niet minder belang. Estuaria behoren tot die belangrijke gebieden waarvan met name watervogels, waaronder men verstaat eendachtigen en steltlopers continu en in groot aantal gebruik maken. In het voor- en het najaar maken allerlei steltlopers van de Westerschelde gebruik op hun tocht naar respektievelijk broedgebieden of overwinteringsgebieden.

Bij de Hooge Platen bevindt zich een ruiplaats van bergeenden, van meer dan 1500 ex, terwijl in Saeftinge in het begin van de ruiperiode maximaal 4500 wilde eenden verblijven. Heel wat vogelsoorten overwinteren daar, vooral grote aantallen smient, pijlstaart en wintertaling.

Tijdens sommige wintertellingen zijn minimaal 150.000 vogels geteld op en langs de Westerschelde. Hierbij zitten ook soorten als fuut, middelste zaagbek, eidereend en aalscholver.

Er zijn ook zangvogelsoorten die in de winter met name in het typische estuariumbiotop voorkomen. De frater is één van die zaadetende

wintergasten. In januari en februari komen grote aantallen oeverpiepers naar de Westerschelde. De sneeuw-gors, soms vergezeld van de ijsgors kan men in minder grote aantallen aantreffen op de schorren.

Een groot deel van de ganzen, die gedurende de wintermaanden in Zeeuws-Vlaanderen verblijven, brengen de nacht door op de Westerschelde. Het gaat hier om 25.000 ganzen of meer, voornamelijk kol- en rietgans.

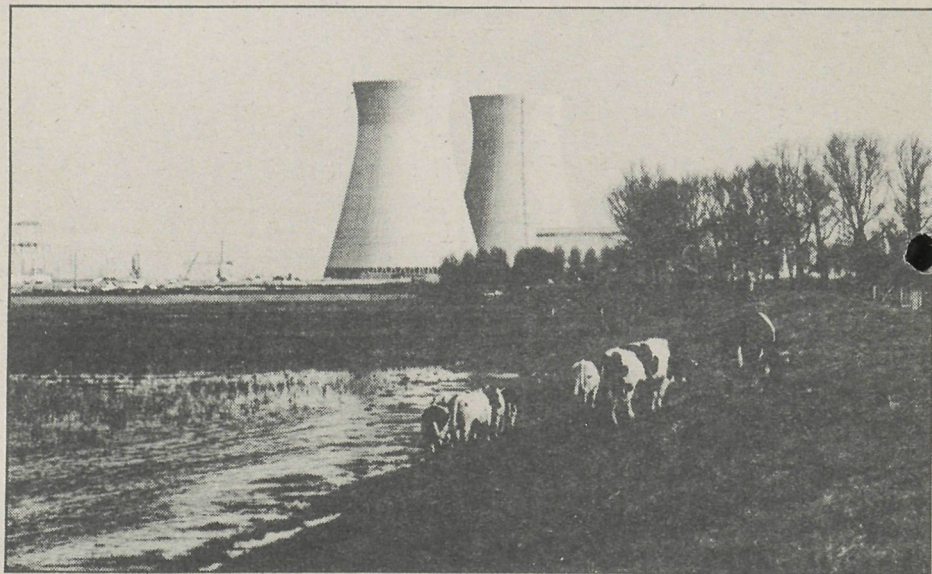
In de zomermaanden maken allerlei soorten gebruik van de schorren of zandplaten in en langs de Westerschelde om er te broeden. Naast tureluur en scholekster behoren ook kluut, strandplevier en bontbekplevier tot de typische soorten van dit biotoop. Evenals trouwens de visdief en dwergstern. Door afname van gunstig biotoop en toenemende verstoring als gevolg van de recreatie ziet de toekomst er niet rooskleurig uit.

De meeuwen vergaat het over het algemeen beter en deze zijn op

sommige schorren zeer algemene broedvogels geworden. De kokmeeuwenkolonie in Saeftinge is met 23.000 paar de grootste van Nederland. Saeftinge heeft daarnaast ook nog ongeveer 6000 paar broedende zilvermeeuwen. Andere soorten die behoren tot de broedvogels van de schorren zijn : bruine kiekendief, blauwborst, grauwe gors, waaierstaartrietzanger en rietgors.

Een van de manieren om de ornithologische betekenis van een gebied tot uitdrukking te laten komen, is door gebruik te maken van de zgn. Wetland-kriteria en normen voor het onderscheiden van internationaal belangrijke watervogelgebieden. Als een gebied op één dag meer dan 1% van de populatie bevat van één van de soorten eenden of zwanen of meer dan 2% van één van de soorten ganzen of steltlopers, dan wordt dit beschouwd als een watervogelgebied van internationale betekenis.

De Westerschelde blijkt praktisch voor alle soorten regelmatig aan

De Westerschelde bij Doel, gezien vanuit Nederland.

deze norm te voldoen, voor sommige soorten zoals pijlstaart, bontbekplevier, zilverplevier, wulp, rosse grutto, smient, drieteenstrandloper, steenloper, bonte strandloper, wordt de norm zelfs enkele malen overschreden.

De Westerschelde blijkt zeer belangrijk te zijn voor allerlei vogelsoorten, met een veelzijdige functie als fourageer-, rust-, ruigebied en overwinterings- en broedgebied.

Industriële ontwikkeling rond de Westerschelde

In 1960 wordt het Scheldebekken door de overheid aangewezen als gebied voor zeehavenontwikkeling en wordt het stichten van een haven en industriegebied rondom het Sloe ingedeeld bij de projecten "van uitzonderlijke betekenis". Het Sloegebied ligt gunstig tussen Rotterdam en NW-Frankrijk en kan als overloop dienen voor het Rotterdams havengebied. Tevens kunnen de industrialisatie-projecten dienen om Zeeland uit zijn "probleem-karakter" te halen: achterblijvende industriële groei, achterblijvend inkomen per inwoner, daling beroepsbevolking, vergrijzing.

In de loop van de jaren 60 ontstaat een grenzeloos optimisme met betrekking tot de economische groei in Zeeland. De meest fabelachtige voorspellingen doen de ronde: 1 miljoen inwoners rond het Sloegebied bijvoorbeeld.

Tot 1966 blijft de Scheldewerf de enige vestiging in het Sloegebied. Toch spreekt men in die tijd nog over een super-deltahaven.

In januari 1969 wordt officieel de vestiging van het energie vretende aluminium concern Pechiney aangekondigd. Kort daarop wordt ook de bouw van de kernenergiecentrale bij

Borssele bekend gemaakt. Er bestaat een duidelijk verband tussen deze twee vestigingen.

Na het bericht dat Zeeland met een Total-raffinaderij gezegend wordt, lijkt aan het sprookje een einde te komen. Er vestigt zich verder geen grote industrie meer in het Sloe. De plannen voor de uitbreiding van Pechiney, gekoppeld aan de bouw van een tweede kerncentrale in '79 zijn niet verwezenlijkt. Ook de aangekondigde uitbreiding van Hoechst vindt niet in het Sloegebied plaats, maar in Oost-Duitsland.

De beginjaren 80 staan voor het Sloegebied in het teken van de "grootschalige aanlanding" van LPG en amoniak. Met de aanlanding van LPG bij DOW chemical Nederland, gevestigd op de voormalige mosselbanken voor de Braakman zal de Westerschelde de grootste aanvoerplaats van LPG van Nederland zijn. Tesa-men met de bekende Belgische plannen moet er in de nabije toekomst gerekend worden op een vervoersstroom van 5 tot 6 miljoen ton LPG per jaar. De vraag is nog steeds niet beantwoord of de werking van de kerncentrale bij Borssele niet in gevaar gebracht wordt wanneer er een kritische aanvaring met een gastanker plaats heeft in de vaargeul ter hoogte van de centrale.

Ook de geplande amoniakterminal is niet zonder gevaar. Sommige deskundigen achten een ramp waarbij amoniak ontsnapt, van ernstiger aard dan de vrijkomende hoeveelheden LPG, die zich in een explosieve gaswolk omzetten.

In het Westerscheldegebied hebben we niet alleen te maken met de bedreiging van luchtverontreiniging van twee fluor uitstotende bedrijven in het Sloegebied, maar vooral ook met de grensoverschrijdende verontreiniging van SO₂-uitstoot

afkomstig uit het Antwerpse industriegebied. Vanaf '76 kan de Zeeuwse luchtverontreiniging wedijveren met die van het Rijnmondgebied.

Wat de waterverontreiniging betreft, gemeten aan de verzadigingsgraad met zuurstof, kan de Westerschelde vergeleken worden met de Nieuwe Waterweg.

In de provincie Zeeland en met name in het Westerscheldegebied, die met de gemeten lucht- en waterverontreiniging reeds zeer hoog scoort, is geen plaats meer voor nog méér vervuilende activiteiten of voor het verzachten van vastgestelde milieunormen.

Bedreigingen van het milieu ten gevolge van de industrialisatie en de grensoverschrijdende vervuiling, worden nu aangevuld met het ernstige risico van een ramp met het vervoer of de op- en overslag van gevaarlijke stoffen.

Andere activiteiten langs de Westerschelde

In 1975 zijn delegaties van Nederland en België het eens geworden over de drie waterverdragen, die betrekking hebben op : de aanleg van het Baalhoekkanaal, de afsnijding van de Westerschelde bij Bath, gekoppeld aan de Nederlandse eis van minimumafvoer en de kwaliteit van het Maaswater.

Vooraf Saeftinghe zal sterk aangetaast worden door de aanleg van het Baalhoekkanaal en de bochtafsnijding en door het indirecte effect van de verdere industrialisatie van de linker Schelde-oever.

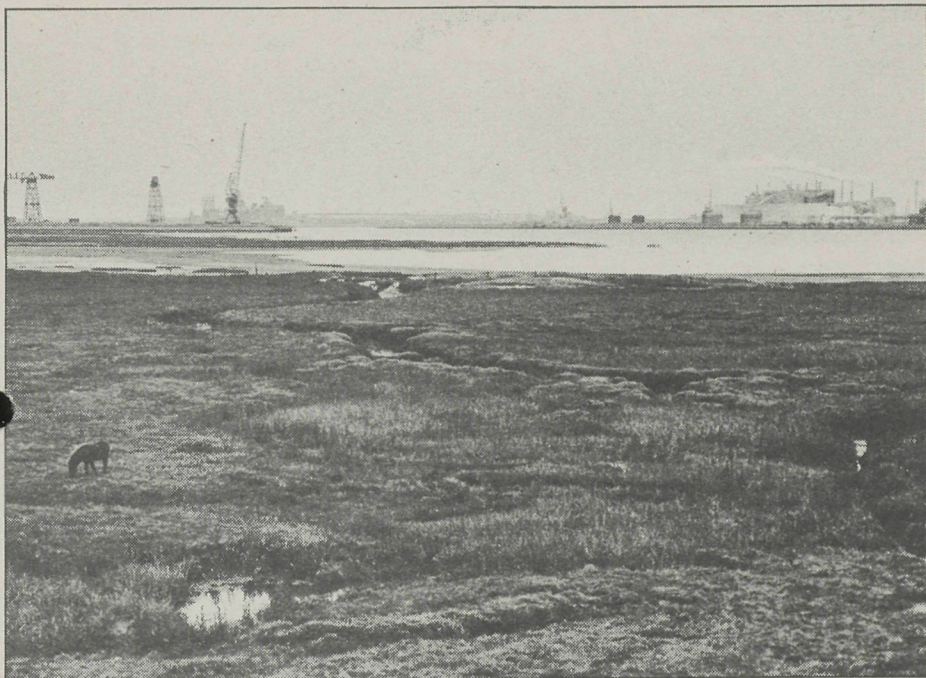
In Nederland bestaan bij de provincie Zeeland grote bezwaren tegen de waterverdragen. Saeftinghe wordt verder bedreigd door grote zoetwaterlozingen, die vanuit het Zoommeer via een spijkanaal door Zuid-Beveland in de Westerschelde gaan plaats vinden. Het zoete water kan het zoute karakter van de schorren

ingrijpend doen veranderen, de zoetwater invloed wordt nog groter als de bochtafsnijding plaats vindt.

Strand recreatie is vooral langs de de Westerschelde op de zandplaat bij de Paulinaschor een probleem. Zij vormt een regelrechte bedreiging voor de grote aantallen broedende, rustende en fouragerende vogels. Watersport vormt een bron van onrust met nadelige consequenties voor de vogels op platen, slikken en schorren. De broedkolonie op de Hooge Platen wordt tijdens het broedseizoen bewaakt. De andere platen liggen er nog onbeheerd en vogelvrij bij. Uitbreiding van de ligplaatsen staat bij de jachthaven van Breskens op het programma. De vissport, met als nevenactiviteit het steken van pieren, is de volgende onrustfactor in het gebied. Bij Hoofdplaat is een recreatie-project "Vossenkaai" gepland, speciaal gericht op de sportvissers langs de Westerschelde. De kokkelvisserij komt voor rond de Hooge Platen en vormt een bedreiging voor de ornithologische belangen in dit gebied.

Rond de Hooge Platen vindt ook zandwinning plaats. Het is onduidelijk in hoeverre dit gevolgen heeft voor de ontwikkeling van de platen. Momenteel is er een studie gaande door Rijkswaterstaat naar de mogelijkheden en de effecten van een verdere verdieping van de vaargein in de gehele Westerschelde. Onduidelijk blijft na de voorlopige rapportage, wat de gevolgen zullen zijn voor slikken en schorren. Ook is het de vraag in hoeverre de bagger-specie verontreinigd is en of het storten in schorren en geulen gunstig is vanuit milieu-oogpunt.

Er zijn vergevorderde plannen om een brugtunnel aan te leggen (Vaste Oeververbinding Westerschelde VOW) ter hoogte van het veer Kruiningen-

Het Sloegebied.

Perkpolder. Eerst zou de VOW een onderdeel moeten vormen van de transeuropese snelweg. Die pretensties zijn teruggebracht tot de verbetering van de huidige verbinding. Het is sterk te betwijfelen of dit miljarden-project met verschillende nadelige gevolgen nog wel opweegt tegen de beperkte voordelen. Er zal weer een deel van het platencomplex van de Westerschelde moeten ingepolderd worden, de VOW kan leiden tot een verdere toename van de toeristische druk op de kust van West-Zeeuws Vlaanderen, het kan inspelen op ongewenste industriële ontwikkelingen in Zeeuws Vlaanderen. De bevolking van Zeeuws Vlaanderen, die door dit project uit haar "isolement" gehaald moet worden, heeft zich zelfs tegen dit project uitgesproken, wat een belangrijk deel van het bestaansrecht ervan wegneemt. De vervoersprognoses duiden op een afname van het aanbod,

wat de verwachte toelinkomsten zal doen tegenvallen. We hebben hier weer eens te maken met een overbodig maar kostbaar project.

De toekomst van de Westerschelde

De natuurwaarden van de Westerschelde zijn aanzienlijk. De waarde voor vogels en planten is aangegeven. Buiten beschouwing gelaten maar bekend zijn de karakteristieke plankton organismen in het brakwatergebied en de betekenis van de grote produktie van bodemdieren in deze zone, die een zeer belangrijke voedselbron voor vogels en vissen vormen.

In verhouding zullen de natuurwaarden nog toenemen. Het is het enige overgebleven estuarium en de afsluiting van de Oosterschelde met

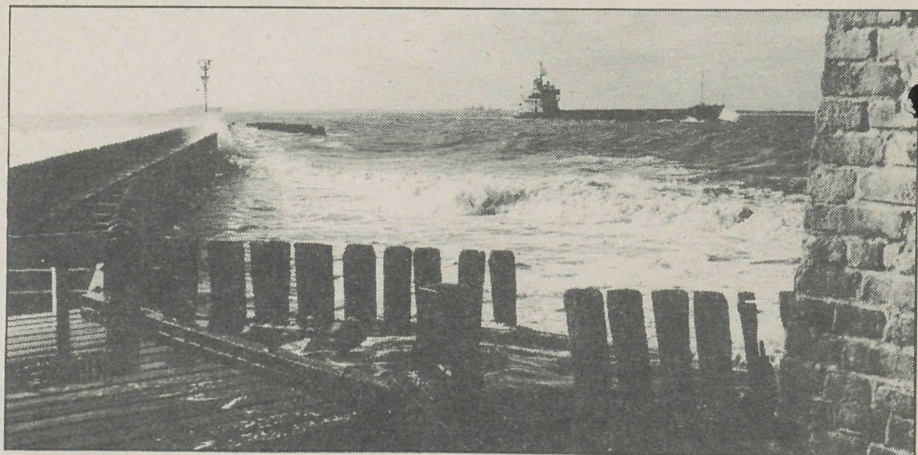
de reducering van schorren en intergetijdgebieden maakt de Westerschelde tot een nog substantiëler deel van de resterende getijdewateren. Natuurlijk is er door onderzoekers en natuurbeschermers het nodige geschreven over de Westerschelde, maar in vergelijking met de andere Zeeuwse wateren is dat slechts minimaal. Ook de beleidsmakers hebben de Westerschelde als natuurgebied jarenlang verwaarloosd. Daardoor was het bijvoorbeeld mogelijk dat vele schorren verloren gingen door inpolderingen en dat een aantal waardevolle inslagen geheel of gedeeltelijk onder verzwaarde dijken terecht kwamen.

Het is erg moeilijk om de toekomst van de Westerschelde te voorspellen. Hoewel de Westerschelde vrijwel geheel op Nederlands grondgebied ligt, blijft het een grensrivier en is er voor een aantal toekomstbepalende factoren overeenstemming met België nodig, of in ieder geval overleg. De Westerschelde heeft niet alleen een internationaal karakter, maar is vanuit het oogpunt van natuurbescherming eveneens van internationaal belang. Dit aspect moet veel meer aandacht krijgen. Dit kan o.m. door het gebied onder de werkings-

kracht van internationale overeenkomsten te brengen, zoals het Verdrag van Ramsar, waardoor de status als belangrijk "wetland" wordt onderstreept.

Het van de grond krijgen van een goed milieubeleid voor de Westerschelde lukt alleen als de publieke opinie overtuigd raakt van de noodzaak en er voldoende (politieke) druk ontstaat op de beleidsverantwoordelijken. Het spreekt vanzelf dat daarbij een goede samenwerking tussen de Nederlandse en Belgische milieubeweging essentieel is. Uiteindelijk dient alles zijn weerslag te vinden in een beheersplan voor het Westerscheldegebied. In zo'n beheersplan moeten de milieubelangen ondubbelzinnig terug te vinden zijn en zullen vanuit het milieu voorwaarden moeten worden gesteld voor de ontwikkelingen op andere terreinen.

Dit artikel is een samenvatting van het themanummer over de Westerschelde van "Zeeuws Nieuws" (jaargang 8, nr. 2), een gezamenlijke uitgave van de Stichtingen het Zeeuwse Landschap, Zeeuws Coördinatie-orgaan voor natuur, landchaps- en milieubescherming, het Zeeuws Biologisch Museum.

Wordt het plateau van Margraten afgegraven ?

Jacques van Oers

Met de vraag of een gedeelte van het plateau van Margraten, in Nederlands Limburg bij Maastricht, ten behoeve van de winning van mergel dient te worden afgegraven, staat het provinciaal bestuur voor het zoveelste, al bijna klassiek geworden dilemma in die provincie : ekonomie of milieu.

Moet een tijdelijk economisch voordeel door de winning van een in Nederland bijna uitgeputte grondstof worden binnengehaald ten koste van een onherstelbare aantasting van het Zuidlimburgse heuvelland, of zal dat landschap moeten worden gespaard en zal de Eerste Nederlandse Cementindustrie (ENCI) over een aantal jaren haar activiteiten elders moeten voortzetten ?

In november 1976 lanceerde de ENCI het plan om een gedeelte van het plateau van Margraten, het Slibberveld, na 1991 gedurende ongeveer veertig jaar af te graven. Uit het gebied van 433 ha kan zo'n 150 miljoen m³ mergel ten behoeve van de cementproductie worden gewonnen. Het bedrijf wil met de vergunningaanvraag voor de afgraving van dit gebied haar toekomstige grondstoffenvoorziening veilig stellen. De huidige concessie voor winning van mergel uit de Sint Pietersberg, bij Maastricht, loopt namelijk in 1991 af en zal niet meer uitgebreid of verlengd worden. Wordt de vergunning niet verleend, dan zullen volgens het bedrijf de negenhonderd werknemers zonder werk komen te zitten, terwijl daarnaast de werkgelegenheid van nog enige honderden werknemers van toe-

leverings- en transportbedrijven in gevaar komt. Tenslotte heeft, wanneer de vergunning wel wordt verleend, de ENCI plannen voor grote investeringen, zoals de bouw van een nieuwe klinkeroven.

Het Mergellandschap

Het Zuidlimburgse heuvellandschap is juist gelegen buiten de Hollandse laagvlakte en kan worden gekenschetst als het overgangsgebied naar de middeneuropese plateaus en laaggebergten. Vooral de geologische en geomorfologische kenmerken van deze overgangssituatie hebben in samenhang met klimaat, grondgebruik en bebouwingspatroon, bijgedragen tot een grote rijkdom aan natuurlijke, landschappelijke en kultuurhistorische waarden. De onderlinge samenhang waarin deze kwaliteiten onverbrekkelijk in het gebied voorkomen geven aan een en ander een bijzonder aksent.

Kenmerkend voor het heuvellandschap is de afwisseling naar maat en vorm van de plateaus, dalwanden en dalen. Onder invloed van klimaat en waterhuishouding is door de eeuwen heen een situatie ontstaan, die uit ekologisch oogpunt als uiterst belangrijk kan worden gekenschetst. Zij manifesteren zich als open agrarische landschappen, die een krachtig terreinreliëf hebben met, voor Nederlandse verhoudingen, grote hoogteverschillen, die over lange ronde glooiingen zichtbaar zijn. Onderbroken door al of niet holle landweggetjes, door meestal door buurtschappen gegroepeerde boerenbedrijven en boomgaar-

den en door een verspreide beplanting, heeft dit kultuurlandschap soms even een wat grotere, maar meestal toch nog betrekkelijk kleine schaal.

Nog kleiner van schaal zijn de vaak diep ingesneden dalen. Deze dalen beginnen boven op het plateau. Algemeen wordt onderkend dat in het Zuidlimburgse mergelland de dalen met hun steile randen een bijzondere waarde en aantrekkelijkheid hebben. Maar ook hier geldt dat deze steile en diepe dalen hun zin ontleenen aan de tussengelegen plateaus, zij hebben hun begin en oorsprong op de plateaus. De dalen en de plateaus vormen in het mergelland dan ook één onverbrekkelijk ecosysteem.

Het overheidsbeleid

Het Zuidlimburgse landschap is al jaren als een zeer waardevol landschap gekarakteriseerd. Reeds in de Tweede Nota inzake de Ruimtelijke Ordening wordt het gebied aange-

duid als parkgebied van nationale betekenis, terwijl onlangs het mergelland door de staatssekretaris voor Cultuur, Rekreatie en Maatschappelijk Werk in het Interim Advies Nationale Landschapsparken als één van de proefgebieden Nationaal Landschapspark wordt aanbevolen. Natuurbeschermingsorganisaties hebben herhaaldelijk steun betuigd aan de ideeën over de instelling van nationale landschapsparken. Juist in situaties waar het geheel van nog grotere waarde is dan de som van de afzonderlijke delen, is een extra inspanning voor het behoud en beheer van de totaliteit geboden. Dit geldt in sterke mate voor het mergelland met zijn unieke harmonie tussen de sterk overwegende, door de natuur gegeven landschapselementen zoals heuvels, plateaus, beek- en erosiedalen, rivieren en riviertjes en het agrarisch grondgebruik.

In de Interimnota Nationale Landschapsparken is voor een dergelijk gebied de volgende doelstelling

ontwikkeld : een door de Rijks-overheid als zodanig aangewezen gebied van tenminste 10.000 ha bestaande uit zowel natuurterreinen, wateren en/of bossen en kultuurgronden, dat een grote rijkdom vertegenwoordigt aan natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten en aan cultuurhistorische waarden, waarin het beleid van een Overheid er op gericht is- uitgaande van de conceptie voor inrichting, ontwikkeling, beheer en bestuur van het gebied als geheel- het specifieke en gedifferentieerde karakter van het gebied, met name ook ten behoeve van de zich rekreërende mens, in de stand te houden en te ontwikkelen, waarbij rekening wordt gehouden met de sociaal-kulturele en economische belangen van de aldaar wonende en werkende bevolking.

In de nota Landelijke Gebieden, het Derde deel van de Derde Nota inzake de Ruimtelijke Ordening, wordt het tot nu toe gevoerde overheidsbeleid ten aanzien van de Nationale Landschapsparken nogmaals bekrachtigd. 'Vanwege hun aard beschouwt de Regering de Nationale Landschapsparken als gebieden waar het streven naar een gedifferentieerd natuurlijk milieu en naar een gedifferentieerd landschap de hoogste prioriteit heeft', aldus de Nota.

De Konsekwenties van eventuele ontgrinding

Wanneer de ENCI de vergunning wordt verleend om op het plateau van Margraten mergel te gaan winnen ten behoeve van de cementindustrie, dan zal deze aktiviteit ernstige gevolgen hebben voor dit deel van Zuid-Limburg.

Bedacht moet worden dat de ingreep in het plateau van Margraten verregaande gevolgen zal hebben : de ingreep is van zodanige aard en schaal

dat het zelfs bij benadering niet meer mogelijk zal zijn het plateau in de oude staat terug te brengen, de bestaande ekologische relaties met de aangrenzende gebieden zullen worden verbroken (de flora en fauna in Zuid-Limburg zijn zo innig met het oude kultuurlandschap verweven, dat voor hun behoud niet alleen kan worden volstaan met het sparen van enkele kleinere natuurgebieden), de hydrologische situatie van het hele gebied zal worden beïnvloed (er bestaat op dit ogenblik nauwelijks enig inzicht op welke wijze de ontgrinding de waterhuishouding zal beïnvloeden), naast het verlies van een stuk landschap betekent de ingreep ook het verlies van zeer vruchtbare landbouwgrond, zodat meer dan de helft van de beroepsbevolking op het plateau die werk in de landbouw vindt, het bedrijf zal moeten verlaten, er moet gevreesd worden voor het gedeeltelijk amoveren van een aantal gehuchten, voor hen die overblijven, zal het leefmilieu tientallen jaren gekenmerkt worden door stof- en geluidsoverlast en chaos.

Gekonkludeerd moet dan ook worden, dat door de mergelwinning aan zowel het landschap als aan de sociaal-kulturele en economische belangen van de op het plateau wonende en werkende bevolking ernstige schade zal worden toegebracht. De voorgenomen en reeds plaatsvindende mergelwinning op het plateau van Margraten is dan ook in strijd met het beleidsvoornemen van de huidige regering, de instandhouding van de waardevolle kultuurlandschappen te bevorderen.

De aktiviteiten van de N.V. cementbedrijven C.B.R.

Nu de eerste ronde van de strijd om het behoud van het plateau van Margraten gestreden is, met een

resultaat dat, ondanks het positieve advies van Gedeputeerde Staten van Limburg aan de Kroon, hoop en moed geeft voor de toekomst, is het de hoogste tijd aandacht te schenken aan de mergelwinning welke even over de grens ten zuiden van Maas-tricht plaatsvindt.

De N.V. Cementbedrijven CBR, gevestigd in Lixhe gelegen op 5 km afstand van Maastricht in België en de moeder van de ENCI, wordt deels gevoed met mergel uit de groeven gelegen te Wonck-Harcourt, deels met mergel vanuit Romont ook wel Roosberg geheten. Deze laatste groeve, ontsloten ten behoeve van de nieuwste klinkeroven, is gelegen in de Waalse gemeente Eben-Emael. Uit een concessie van 91 ha, welke ongeveer 100 miljoen ton mergel bevat, mag voor onbepaalde tijd worden gedolven op grond van een op 20 januari 1976 door de Bestendige Deputatie van de provincie Luik afgegeven exploitatievergunning. Vijf jaar geleden werd hiervoor een 2,2 km lange en 3,5 meter brede ondergrondse transporttunnel van de fabriek naar het fabrieksterrein aangelegd. Deze tunnel loopt onder de smalle Jeker door en doorboort de Mallembaye- en Crocayberg. De concessie maakt deel uit van een 320 ha groot gebied waarvoor op 13 april 1978 een overeenkomst tussen CBR en de Belgische Staat werd aangegaan, welke de totale herinrichting van het gebied betreft. De 91 ha moeten derhalve worden beschouwd als de eerste fase van een 320 ha grote concessie. De reserve die dit gebied bevat, wordt geschat voldoende te zijn om de produktie van het bedrijf voor 25 jaar veilig te stellen.

De provinciegrens tussen het Waalse Luik en het Vlaamse Limburg loopt echter nagenoeg over de kam van de heuvelrug van Romont, zodat gezien de investeringen

van 3 miljard Belgische frank, die in 1973 in Lixhe werden gedaan, het voor de hand ligt dat niet alleen het Luikse gedeelte van Romont aan de mergelhonger van CBR ten offer zal vallen. Bij deze cementindustrie heeft dan ook reeds lang het voornemen bestaan om de provinciegrens te overschrijden, om aldus over een breed mergelfront een zo rendabel mogelijke exploitatie te kunnen verkrijgen. Jaren geleden werden er reeds vele hektaren opgekocht door het bedrijf als eerste aanzet hiertoe.

Demonstratie tegen ENCI-koncessie.

Momenteel wordt door de NV Cement-industrie CBR getracht zekerheid te krijgen betreffende de ontginningmogelijkheden van mergel in de Vlaamse provincie Limburg, meer bepaald in de gemeente Riemst en wel in de deelgemeenten Zichen-Zussen-Bolder en Kanne.

De ontginbare reserves bedragen in die deelgemeenten respectievelijk 270 en 62 ha. De vaste commissie voor ontgronding, die is samengesteld uit ambtenaren van het Ministerie van Economische Zaken (mijnwezen, economische inspectie), Openbare Werken (wegen, waterwegen, ruimtelijke ordening), Nederlandse Cultuur (monumenten en landschappen), Landbouw (ontdijking van het platteland), Volks-

gezondheid en uit leden van het kabinet van de Staatssekretaris voor Streekeconomie, zal genoemde Staatssekretaris hierover adviseren. De totale ontginningsmogelijkheden bedragen in Limburg 322 ha met een gemiddelde afgraafbare laagdikte van 25 meter, totaal goed voor ca 83 miljoen kubieke meter mergel.

Zowel Nederland als België zijn landschappelijk te kwetsbaar en te dicht bevolkt om dergelijke grootschalige ingrepen over zeer lange perioden te kunnen verdragen. De vaak gehoorde bewering als zou mergel een strategisch belangrijke grondstof zijn, waarvoor men zoveel mogelijk onafhankelijk van het buitenland moet zijn, is sterk verouderd. Een dergelijke opvatting stamt uit de eerste helft van deze eeuw, toen de kans op onderlinge oorlogen tussen naburige staten en daarmee de kans op afsnijding van grondstoffen nog reëel was, maar ze past beslist niet meer in onze tijd waarin men bezig is aan een verenigd Europa gestalte te geven, een Europa waarin cement beslist geen schaars produkt is. De Duitse cementindustrie alleen al zou de Nederlandse importbehoefte aan cement volledig kunnen dekken. Maar niet alleen Duitsland, ook andere landen van de EEG produceren grote hoeveelheden van dit produkt.

De tendenzen in de cementproduktie en het verbruik in Europa laten zich in het kort als volgt weer geven : naast stabilisatie van het cementverbruik vindt opvoering van de cementproduktie plaats met als gevolg dat er naarstig gezocht wordt naar nieuwe afzetmarkten. Zo is de produktiekapaciteit in Griekenland 11 miljoen ton per jaar, de werkelijke produktie 8,5 miljoen ton en de binnenlandse konsumptie 5,2 miljoen ton. De

uitvoer bedraagt 3 miljoen ton per jaar. En wat te denken van Inter-moselle Sarl in het Groot Hertogdom Luxemburg die op 13 mei 1977 een nieuwe klinkeroven met een produktiekapaciteit van 1 miljoen ton in gebruik nam, terwijl het cementverbruik van dat land slechts 278.000 ton per jaar bedraagt.

Alternatieve cementsoorten vragen veel minder mergel

Cement is een fijngemalen materiaal dat na mengen met water reageert tot een harde massa. Deze eigenschap is een gevolg van een reactie van de in het cement aanwezige calcium(kalk)-verbindingen met water. Voor de produktie van cement wordt als calciumbron veelal kalksteen of mergel gebruikt. De mergel wordt gewonnen en tezamen met klei en pyrietas gemalen. Het meel of de fijnpap die zo ontstaat, wordt in klinkerovens gebrand tot zgn. portlandcementklinker en de klinker wordt onder toevoeging van ca. 5 % gips gemalen tot portlandcement. Nu zijn er mogelijkheden om het aandeel van mergel in portlandcementklinker te verkleinen door een deel van de mergel te vervangen door calciumhoudende afvalstoffen, zoals hoogovenslak (een afvalprodukt van de produktie van ruw ijzer).

Ook kan het aandeel van portlandcementklinker in cement worden verkleind. Al jarenlang wordt hoogovencement geproduceerd, bestaande uit ca. 25 % portlandcementklinker, 70 % hoogovenslak en 5 % gips. De hoogovenslak wordt hierbij niet tot klinker gebrand en het proces kost dan ook relatief weinig energie.

Bij gesulfateerde cement wordt heel weinig portlandcementklinker gebruikt (2 à 5%), voor het overige bestaat het uit hoogovenslak (85%)

en afvalgips (15%). Mergel- en energieverbruik zijn bij produktie van deze cementsoort minimaal !

Bij het gebruik van kolen als brandstof voor o.m. elektriciteitscentrales komt vlieg-as (lees : vlieg-as) vrij. De beoogde toename van het gebruik van steenkool voor de elektriciteitsproduktie zal er toe leiden dat in de komende jaren een groeiende hoeveelheid vlieg-as beschikbaar komt.

thetisch geproduceerde slak kan ook hoogovenslak worden gebruikt, waardoor het cement in het geheel geen mergel meer zou bevatten.

Van alle genoemde cementsoorten worden thans door de ENCI alleen portlandcement en hoogovencement geproduceerd ; het aandeel van laatstgenoemde in het binnenlands cementverbruik is in de loop der jaren gegroeid tot 58 %. Uit een studie, verricht in opdracht van het Ministerie van Volksgezond-

Vlieg-as kan goed worden gebruikt bij de produktie van portland/vliegasement. Dit cement is vergelijkbaar met het gewone portlandcement, maar van de portlandcementklinker wordt tot maximaal 40 % vervangen door vlieg-as. Verder kan door het smelten van vlieg-as en mergel een synthetische slak worden geproduceerd die na malen en menging met opnieuw vlieg-as het zgn. Triefcement oplevert. Dit Triefcement bestaat - net als hoogovencement - nog maar voor 30 % uit mergel. In plaats van de syn-

heid en Milieuhygiëne blijkt echter dat : zonder ingrijpende veranderingen in de produktiewijze van portlandcementklinker een deel van de mergel vervangen kan worden door hoogovenslak, een uitbreiding van het aandeel van hoogovencement op de Nederlandse cementmarkt tot 70 % uitvoerbaar is, het thans nog weinig populaire gesulfateerde cement een marktaandeel zou kunnen verwerven, het thans gebruikte portlandcement vrijwel volledig kan worden vervangen door portland/vliegas-

cement. Hierdoor kan het gebruik van Nederlandse mergel door de ENCI worden teruggebracht van 2,4 miljoen ton/jaar bij een gelijkblijvende vraag naar cement. Uiteraard vraagt de introductie van alternatieve cementsoorten op de cementmarkt tijd. Gezien de ontwikkeling van de vraag naar cement en de nu nog resterende voorraad in de St. Pietersberg is die tijd in elk geval aanwezig.

Afnemende vraag naar cement

Op grond van verschillende onderzoeken, die door verschillende instituten zijn gedaan, is gebleken, dat de vraag naar cement in de toekomst zal afnemen. Het cementverbruik in Nederland steeg vanaf 1950 tot 1977 van 2 tot 6 miljoen ton/jaar en heeft zich daarna gestabiliseerd. Op grond van de afnemende bevolkingsgroei en een verschuiving van nieuwbouw naar vernieuwbouwprojecten is een daling van de vraag naar cement te verwachten.

Alternatieve lokatie

In oktober 1980 verscheen een rapport van het Ingenieursbureau Haskoning over de mogelijkheden voor mergelwinning in en bij het Water Recreatie Centrum Eijsden. Uit dit rapport blijkt dat vlak bij de ENCI-fabriek in de bodem van een grindwinplas langs de Maas zeer grote hoeveelheden mergel zitten.

Evenals de diepere mergel in de St. Pietersberg heeft deze een wat andere samenstelling dan de mergel die nu wordt gewonnen. Bovendien zou ook hier de winning onder water moeten plaatsvinden. Winning bij Eijsden lijkt echter technisch en economisch zeer haalbaar. Met name de problemen rond de kwali-

teit van het water in de uiteindelijke diepe plas vereisen echter nader onderzoek.

Sint Pietersberggroeve gaat langer mee

De vraag rijst nu in hoeverre het afgraven van het Plateau van Margraten noodzakelijk is voor de voorziening in de (afnemende) mergelbehoefte.

Op dit ogenblik wint de ENCI mergel in de pal naast haar fabriek gelegen St. Pietersberg. Ondanks de grote bezwaren die m.n. door natuurbeschermingsorganisaties naar voren gebracht werden tegen de afgraving van de St. Pietersberg, is een groot deel van dit plateau in de klinkerovens van de ENCI verdwenen. Op 16 december 1991 eindigt de vergunning voor de St. Pietersberg; dit was voor de ENCI aanleiding om een vergunning aan te vragen voor het afgraven van het 10 km verderop gelegen Plateau van Margraten.

De ENCI heeft echter vanaf 1976 in 30% van zijn mergelwinning voorzien door in Lixhe (België) portlandcementklinker te produceren op basis van Belgische mergel. Tevens is de vraag naar cement de laatste jaren gestagneerd. Daardoor zal er op 16 december 1991 nog een grote hoeveelheid mergel in de St. Pietersberg zitten binnen de grenzen en diepte van de huidige vergunning.

Mogelijke knelpunten

Margraten nodig voor nieuwe ovens? De ENCI wil de bestaande klinkerovens vervangen door nieuwe. Omdat daarvoor aanzienlijke investeringen nodig zouden zijn, wenst de ENCI de mergelvoorziening voor 40 jaar verzekerd te zien en dat kan alleen, aldus de ENCI, door een vergunning

voor afgraving van het Plateau van Margraten. Het merendeel van de bestaande ovens kan met de gebruikelijke revisie nog een groot aantal jaren in dienst blijven. Nieuwe ovens kunnen echter volgens een ander procédé (het "droge" proces) werken, dat minder energie vergt dan het bestaande "natte" procédé.

Als de beslissing over Margraten tien jaar wordt uitgesteld, zal de ENCI niet op korte termijn in nieuwe ovens willen investeren : hogere energiekosten zullen het resultaat zijn. Daartegenover staan echter besparingen : er behoeft (voorlopig) niet te worden geïnvesteerd in de 8 km lange tunnel die noodzakelijk is voor het transport van mergel van Margraten naar de ENCI-fabriek, evenmin behoeft er te worden geïnvesteerd in de nieuwe ovens. De mergel die dieper in de huidige St. Pietersberggroeve zit en de mergel in de grindwinplas bij Eijsden hebben een hoog vochtgehalte. De ENCI is van mening dat deze mergel nauwelijks kan worden verwerkt.

Nu al is echter duidelijk dat het mogelijk is om de natte mergel zonder hoge energiekosten te drogen en geschikt te maken voor ovens met het natte procédé. Het produceren van cement op basis van (dichtbijgelegen) natte mergel volgens het natte proces kan, ondanks

de hogere energiekosten, per saldo aantrekkelijker zijn dan het gebruik van mergel uit het Plateau van Margraten en verwerking ervan volgens het droge proces. De investeringskosten van de aan te leggen tunnel naar het Plateau zullen zeker bij een afnemend cementverbruik immers zwaar op de cementprijs gaan drukken.

Werkgelegenheid

De belangrijkste reden voor Gedeputeerde Staten om de minister van Verkeer en Waterstaat op 2 juni '78 te adviseren afgraving van het Plateau van Margraten toe te staan, betrof het aspect werkgelegenheid. GS waren van mening dat de overheid en de ENCI zouden moeten streven naar een maximale handhaving van de werkgelegenheid bij de ENCI en dat in een overeenkomst tussen de overheid en de ENCI zou moeten worden opgenomen dat het werknemersbestand van ENCI-Maastricht niet onder de 750 personen zou mogen dalen.

Het aantal arbeidsplaatsen bij ENCI-Maastricht is vanaf 1974 gedaald van 1090 tot 880 in het jaar 1980. Het Instituut voor Milieuvraagstukken van de Vrije Universiteit van Amsterdam konkludeert in zijn rapport "Cement en werkgelegenheid" dat het aantal arbeids-

plaatsen bij ENCI-Maastricht grotendeels zal afhangen van de toekomstige vraag naar cement en de mate waarin mergel wordt vervangen door afvalstoffen. In veel van de berekende mogelijke toekomstige situaties zal het aantal arbeidsplaatsen bij ENCI-Maastricht in 1990 al minder bedragen dan het door GS gewenste minimum van 750.

Het na 1991 verder afgraven van de St. Pietersberg binnen de grenzen en diepte van de huidige vergunning, resulteert volgens het Instituut in een aantal arbeidsplaatsen dat weinig verschilt van het aantal dat kan worden verwacht bij het afgraven van het Plateau van Margraten. Het Instituut konkludeert dan ook dat het uit het oogpunt van werkgelegenheid niet nodig is de Margraten-vergunning nu te verlenen.

Het toenemend gebruik van afvalstoffen bij de cementproductie levert overigens nieuwe werkgelegenheid op, die wellicht opweegt tegen het verlies aan arbeidsplaatsen doordat minder mergel behoeft te worden gewonnen en verwerkt ! In hoeverre de nieuwe werkgelegenheid aan Limburg ten deel zal vallen, is nog onzeker.

Vallen we in herhaling ?

Toen in 1923 de koncessie voor de mergelwinning op de St. Pietersberg werd aangevraagd, richtte de Vereniging Stadsverfraaiing te Maastricht zich met een adres tot Hare Majesteit de Koningin met het verzoek : "...wel te willen bevorderen, dat door Uwer Majesteit Regering ten spoedigst een wetsontwerp wordt ingediend, houdende bepalingen en voorschriften tot instandhouding van zogenaamde natuurmonumenten en alzo verhindert

het oprichten en instandhouden van inrichtingen enz. die de algemeen erkende schoonheid van het landschap schaden of zelfs vernietigen kunnen..."

Vierenveertig jaar later kwam de natuurbeschermingswet tot stand en pas in november 1974 werd het gedeelte dat na afgraving van de St. Pietersberg resteert, aangewezen als beschermd natuurgebied. De ongeveer 8000 bezwaarden, die de Stichting Milieufederatie gemachtigd hebben namens hen op te treden, hopen dan ook van harte dat, nu het gaat om het behoud van de waardevolle kultuurlandschappen, er over 40 jaar niet gekonstateerd hoeft te worden dat het Nationaal Landschapspark Mergelland een feit is geworden, doch dat het hart ervan door grootschalige mergelwinning zodanig is aangetast dat het gebied nauwelijks meer waard is om voor het nageslacht op deze wijze te worden bewaard.

Laat evenals in 1923 niet verzucht hoeven te worden : "... Men heeft hier niet te doen met een felle brand, waaraan snel toeschietende blussers nog een gebiedend halt kunnen toeroepen, veeleer is het een ernstig, bijkans hopeloos ziektegeval, een kanker als het ware, die voortvreet en langzaam maar zeker wegvreet wat geslachten lang is geweest een kostbaar bezit".

Het wordt dan ook de hoogste tijd dat er op Europees niveau afspraken worden gemaakt over cementproductie en -voorziening, want anders worden we in de nabije toekomst niet alleen gekonfronteerd met een enorme overcapaciteit in de cementproductie, een overcapaciteit welke wij nu al kennen in de chemische en in de staalindustrie, maar ook met een ontmergeld Nederlands en Belgisch Limburg.

Een landsgrens keert geen risico's

Peter von Meijenfeldt

Het is een bekend gegeven dat landsgrenzen de verontreiniging van het milieu niet keren. De milieuverontreiniging draagt zelfs een sterk grensoverschrijdend karakter. Niet in de laatste plaats is dit het gevolg van het feit dat juist in het grensgebied vervuillende industrieën zijn gevestigd. Ook in het grensgebied tussen België en Nederland is dit het geval. De industriële ontwikkeling in dit gebied bergt grote gevaren in zich. Dit is vooral het geval met de kerncentrales die men in België even gemakkelijk lijkt aan te leggen als viadukten voor verkeerswegen.

Een doelmatige bescherming van de bevolking ontbreekt echter.

Natuurlijke barrière

Het is nog niet zo heel veel jaren geleden dat het grensgebied tussen België en Nederland een betrekkelijk ongerept voorkomen had, evenals dat bij andere landen het geval was. Door de afwezigheid van economische relaties tussen beide landen was het gebied nauwelijks interessant voor menselijke activiteiten. In het grensgebied vormden de uitgestrekte moerasgebieden en heidevelden natuurlijke barrières.

De ingrijpende ontwikkelingen in deze eeuw, met name die in de landbouw (beekkanalisaties, drooglegging van moerassen en ontginningen) hebben niet belet dat het grensgebied een natuurlijker karakter behield dan andere delen van de provincies aan weerszijden van de

grens. Dit is vooral te danken aan het uitblijven van grote woonconcentraties nabij de grens.

Hoe ironisch dit ook mag zijn, het blijvende natuurlijke karakter van het grensgebied heeft echter een ontwikkeling opgeroepen, die zijn wrange vruchten voor het milieu steeds duidelijker lijkt af te werpen. Het niet sterk bevolkte grensgebied bleek zich namelijk goed te lenen voor de vestiging van - vaak sterk verontreinigende - industrieën. De aan weerszijden van de grens gevestigde zinkfabrieken (in Lommel en Budel) zijn hiervan een sprekend voorbeeld.

Sinds de zestiger, begin zeventiger jaren is aan het grensgebied een heel nieuwe bedrijvigheid toegevoegd, die aan de grensoverschrijdende vervuiling een grote risikodimensie gaf: de nukleaire bedrijven.

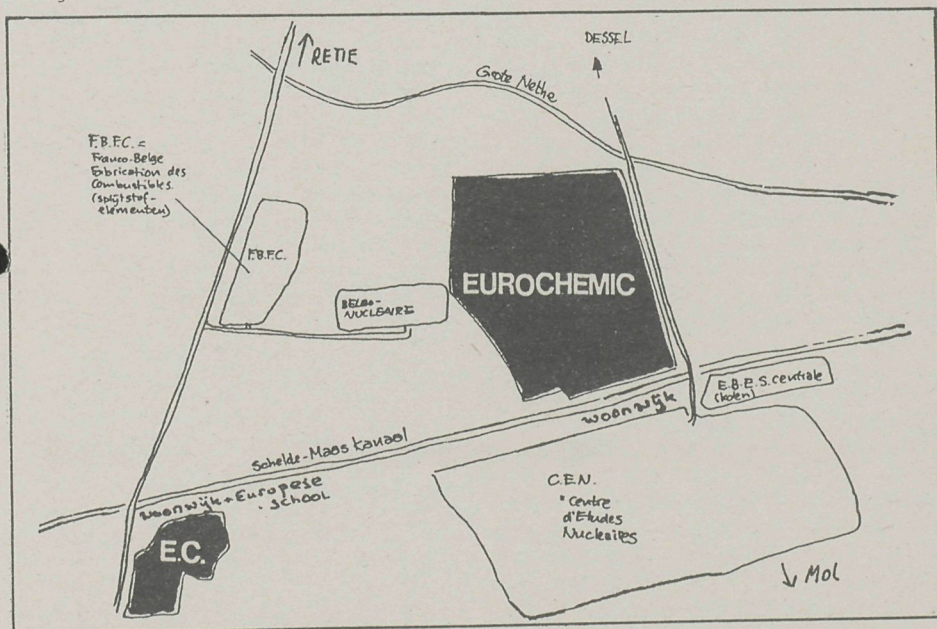
Kerncentrales

België beschikt op dit moment - althans voor zover bij de "buitenwacht" bekend - over vijf kerncentrales die in gebruik zijn voor de elektriciteitsopwekking. Deze zijn gevestigd in Doel, nabij Antwerpen en op een steenworp afstand van de Nederlandse grens ter hoogte van Ossendrecht, en Tihange aan de Maas in Wallonië. In Doel zijn drie kerncentrales in gebruik: Doel 1 en 2, met ieder een netto-kapaciteit van ruim 390 Megawatt, en Doel 3 die een capaciteit heeft van 900 Megawatt. Tihange 1 bezit een capaciteit van 870 Megawatt, terwijl Tihange 2, evenals Doel 3, 900 Me-

gawatt kan leveren. Bovendien zijn op dit moment nog een tweetal kerncentrales in aanbouw, die binnen enkele jaren zullen functioneren. Het betreft de centrales Doel 4 en Tihange 3, beide met een opwekkingskapaciteit van 980 Megawatt.

Naast de kerncentrales in Doel en Tihange, beschikt België in het grensgebied met Nederland nabij de plaatsen Dessel en Mol over een konglomeraat van nukleaire bedrijven. In totaal bevindt zich hier, op korte afstand van elkaar, een vijftal bedrijven. Franco-Belge de Fabrication de Combustibles : dit bedrijf produceert splijtstofelementen voor kerncentrales. Naar verwachting zal in 1983 een zodanige capaciteit bestaan dat 35 tot 56 centrales van 1000 Megawatt van brandstof kunnen worden voorzien. Belgonukleaire : dit bedrijf produceert eveneens splijtstofmateriaal en verwerkt daarnaast middel en laag radioactief afval. Samen met het Studiecentrum voor Kernenergie vindt nukleair onderzoek

plaats, onder meer naar de verwerking van hoog radioactief afval. Eurochemic : van 1966 tot 1974 heeft dit te Dessel gevestigde bedrijf gefunctioneerd als opweringsfabriek voor gebruikt splijtstofmateriaal. Bij dit opweringsproces worden uranium en plutonium afgescheiden uit het splijtstof. In 1974 is de fabriek stilgelegd, maar er bestaan plannen tot heropening. Tijdens het onlangs gehouden "groot energiedebat" heeft de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers zich positief opgesteld ten opzichte van de heropening. Na een eventuele beslissing tot heringebruikstelling zal de fabriek binnen vijf jaar weer kunnen functioneren en een opweringscapaciteit krijgen van 120 ton splijtstof. Het Studiecentrum voor Kernenergie (SCK/CEN) : verricht onderzoek op het gebied van de kernenergie, het beheer, de verwijdering en verwerking van radioactief afval en onderzoek op het gebied van het leefmilieu. Het centrum beschikt over een drietal

kernreactoren. Naast het onderzoek dat het centrum verricht voor de ontwikkeling van de snelle kweekreactor (Kalkar), verricht het centrum ook het geruchtmakende onderzoek naar de opslag van nucleair afval ondergronds in de "Boomse klei", op een diepte van 170 tot 270 meter onder het SCK-terrein. Centraal Bureau voor Nucleaire Metingen : dit in Geel gevestigde instituut betreft een onderzoeksinstelling van Euratom, dat zich o.m. bezig houdt met de controle op het funktionieren van kerncentrales.

Met de beschikking over de genoemde nucleaire installaties loop België in Europa ver vooruit met het aandeel door kernenergie opgewekte elektriciteit. Daarbij moet worden bedacht dat deze centrales, nagenoeg zonder uitzondering, zonder enige vorm van parlementaire besluitvorming zijn opgericht. Dit vindt zijn oorzaak in de grote macht die de drie partikuliere maatschappijen bezitten die het overgrote deel van de elektriciteit leveren : EBES in Vlaanderen, Intercom in Wallonië en Unerg in Centraal-België. In deze ondernemingen hebben overigens ook Franse bedrijven een stem.

Voor enkele van de gebouwde kerncentrales werden, voor zover bekend, nooit bouwvergunningen verleend, terwijl veiligheidsstudies als regel eerst plaatsvonden na de bouw en vlak voor de in gebruik neming.

Nieuwe centrales

In 1976 bestonden nog plannen voor de bouw van in totaal elf kerncentrales in België tot 1985. Zeven daarvan zijn nu in werking of in aanbouw. Het aantal van elf kern-

centrales werd geadviseerd door een commissie van "wijze mannen". In 1977 berekenden de energieproducenten dat tot het jaar 2000, naast de elf centrales, nog eens achtendertig (!) nieuwe kerncentrales noodzakelijk zullen zijn. Zover lijkt het vooralsnog - gelukkig - nog niet te komen. In een in 1979 opgesteld "witboek" stelde de minister van economische zaken dat de bestaande zeven centrales voorlopig voldoende zullen zijn. Maar waar in Nederland de opvatting heerst dat de bestaande kerncentrales in Borssele en Dodewaard beter gesloten kunnen worden en een commissie de mogelijkheid hiervan onderzoekt, zullen in België voorlopig alle zeilen moeten worden bijgezet om de bouw van nog meer kerncentrales tegen te houden.

Dat dit geen onterechte stelling is, mag blijken uit de nog onlangs ontvouwde plannen naar aanleiding van een tussen Belgische en Franse industrieën gesloten principe-akkoord. Dit akkoord gaat er van uit dat aan de Belgisch-Franse grens bij het plaatsje Chooz nog vier zeer krachtige kerncentrales worden gebouwd met elk een capaciteit van tenminste 1300 Megawatt. Daarnaast zullen in Doel nog de kerncentrales 5 en 6 worden gerealiseerd, ook ieder met een capaciteit van tenminste 1300 Megawatt.

Grensoverschrijdende risico's

De nucleaire activiteiten in het grensgebied van België dragen risico's die zich in geval van storingen of kalamiteiten kunnen uitstrekken tot (ver) over de landsgrens. Het gaat hierbij om stralingsrisiko's en verontreinigingen via lucht, water en bodem. Niet zonder redenen maken waterleidingsbedrijven in Nederland zich

RADIOAKTIVITEIT kent geen

grenzen...

onze bezorgdheid evenmin...

ernstige zorgen over de bouw van kerncentrales aan de Maas in Tihange en Chooz. Ook de ontwikkelingen in Doel en Mol baren grote zorg, o.m. bij het Provinciaal Bestuur van Noord-Brabant en de Gewestbesturen in Midden en Zuid-Oost-Brabant. Deze zorg is vooral ingegeven door de onduidelijkheid en onzekerheid die bestaat over de besluitvorming rond de vestiging en verwerkingsrisiko's van de nucleaire bedrijven in België.

Weliswaar zijn tussen België en Nederland in het verleden bij de tot stand koming van de installaties te Mol en Doel afspraken gemaakt over het waarschuwen van de Nederlandse autoriteiten in geval zich in een nucleaire installatie een ongeval voordoet, dat een besmetting van lucht, water of bodem tot gevolg kan hebben. Bij de praktische uitwerking kunnen echter gevoelig vraagtekens worden geplaatst. Over een reeks van storingen in de kerncentrales van Doel bv., die plaats vond in september 1980, werd Nederland niet op de hoogte gesteld, hetgeen tot grote irritatie leidde. Hetzelfde was het geval met een gebeurtenis op het terrein van Eurochemic.

Hierbij moet worden bedacht dat in

België voor het melden van vrijkomende radioactiviteit andere - hogere - normen gelden dan in Nederland. Het is bovendien de vraag of de partikuliere elektriciteitsproducenten zich veel gelegen laten liggen aan afspraken die de verschillende overheden, ook op internationaal niveau, maken.

In 1976 kwamen België en Nederland overeen dat een coördinatie van alarmsystemen tot stand gebracht zou moeten worden met betrekking tot Borssele, Doel en Mol, hetgeen bovendien zou moeten worden gekoppeld aan een meer algemene regeling inzake nucleaire installaties in het grensgebied.

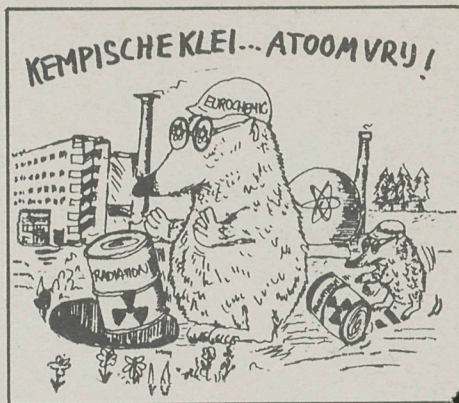
Het betrof blijkbaar een vrome wens van Belgische zijde want het coördinatie-overleg werd al spoedig afgebroken en het resultaat was dat, na eind 1981, een éénzijdige Nederlandse alarmregeling werd opgesteld voor het complex in Doel. Begin oktober 1982 heeft de staatssekretaris voor milieuhygiëne in Nederland eveneens een éénzijdige werkgroep ingesteld die een soortgelijke regeling moet ontwerpen voor het kernenergiecomplex te Mol. Het doel van beide alarmeringsregelingen is dat de nodige voorbereidingen worden genomen opdat bij een ongeval met gevaar voor radioactieve besmetting de nodige maatregelen kunnen worden getroffen. Hoewel de opstelling van alarmregelingen voor de bevolking in het grensgebied een stap in de goede richting betekent, is bij de doelmatigheid ervan een groot vraagteken te plaatsen. Hiervoor zijn diverse redenen aan te voeren. De belangrijkste is wel dat een goede alarmregeling slechts zal (kunnen) functioneren als de autoriteiten in het land van vestiging van kerninstallaties, alsook de beheerders van deze installaties, bereid zijn zich ten volle te verbinden aan de alarmregeling. De afwijking van de

waarschuwningsnormen tussen België en Nederland zal moeten verdwijnén. Zeker zolang deze afwijking blijft bestaan zal Nederland zelf moeten beschikken over een doeltreffende radioaktiviteitsmeting, zowel van de lucht als van het oppervlakte-water. Ingeval in Mol onverhoopt wordt overgegaan tot ondergrondse opslag van radioaktief afval, zal eveneens een permanente meting moeten plaatsvinden van het grondwater.

Op dit moment ontbreekt nog een effectieve radioactiviteitsmeting. Slechts beperkte metingen vinden plaats en wel in het kader van het landelijk meetprogramma onder auspiciën van de Coördinatie Commissie voor de Metingen van Radioactiviteit en Xenobiotische stoffen, waarbij wordt gemeten via vaste meetpunten en door onderzoek van weidegras en melk.

Zowel het meetinstrumentarium als de direkte verwerking van de meetgegevens zullen in verband met de alarmering op een doelmatiger wijze moeten worden afgestemd op de Nederlandse alarmregeling(en). Daarnaast lijkt een doelmatiger opzet van de uitvoering van de regeling(en) wenselijk, omdat wordt voorzien in verantwoordelijkheden op zowel rijks, provinciaal als lokaal niveau, hetgeen de effectiviteit niet ten goede zal komen.

Naast genoemde maatregelen zullen nog verdere maatregelen moeten worden genomen ter bescherming van de bevolking in het grensgebied. Van primair belang is, dat op korte termijn uitvoering wordt gegeven aan de richtlijnen en aanbevelingen zoals die zijn opgenomen in o.m. het Euratom Verdrag en de Raadsbesluiten van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en de Benelux Economische Unie. Deze richtlijnen voorzien in de noodzaak van het treffen van formele informatie- en consultatieregelingen over bestaande en

nog op te richten nukleaire installaties in het grensgebied. Tussen Nederland en de Duitse Bondsrepubliek bestaat een dergelijke regeling. Door competitie-kwesties binnen de Belgische bestuursstructuur is dit tussen België en Nederland niet het geval.

Het uitblijven van de regeling betekent dat Nederland over weinig formele redenen beschikt om - preventief - invloed uit te oefenen op de vestiging, heropening of uitbreiding van nukleaire installaties in België. Wellicht is het om deze reden dat de Nederlandse minister van economische zaken dit voorjaar geen aanleiding zag tot het voeren van overleg met België over de uitbreiding van het nukleaire complex in Doel met een vijfde kerncentrale.

Duidelijkheid is op korte termijn ook nodig over de invloed die Nederlandse burgers en milieu-organisaties kunnen hebben op de besluitvorming in België (gelijke rechtstoegang in beide landen) en de noodzaak tot het verrichten van een veiligheidsonderzoek en een milieu-effekt-rapportage (MER) alvorens tot de bouw of heropening van kerninstallaties wordt besloten.

De bevolking is gediend met duidelijkheid maar bovenal met zekerheid omtrent de veiligheid.

Hoe het chemisch afval onder controle te krijgen ?

Jan Henselmans

Dat er in het verleden weinig controle is geweest op het opruimen van chemisch afval van bedrijven, blijkt uit de vele bodemsaneringsproblemen waar we nu mee zitten. Ook vandaag de dag is er van een sluitende controle op het chemisch afval nog geen sprake.

Huidige situatie

Volgens de beste schattingen ontstaat er jaarlijks circa 1 miljoen ton industrieel chemisch afval. Geschat wordt dat de producent zich van ongeveer de helft ontdoet. Dit afgeven moet volgens de Wet chemische afvalstoffen (WCA) worden gemeld en mag alleen gebeuren aan personen die vergunning hebben om het te bewaren of te verwerken, of ontheffing hebben van de verboden

om het in zee te lozen of in/op de bodem te storten. Export van chemisch afval hoeft enkel te worden gemeld. Chemisch afval dat binnen de bedrijfspoort wordt gehouden, hoeft niet gemeld te worden, tenzij men het definitief in de bodem wil opbergen, dan is een ontheffing nodig. Dat zogenaamde tijdelijke opslag ook definitief kan worden, leert ons de bodemsaneringspraktijk.

Onlangs meldde de staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieu (V en M), mevrouw Lambers, aan de Tweede Kamer, dat volgens de laatste gegevens 70 à 80% van het chemisch afval (zijnde circa 260.000 ton), waarvan de producent zich ontdoet, wordt geregistreerd. Volgens de schattingen echter komt deze hoeveelheid overeen met niet meer dan circa 50%.

Hoeveelheden chemisch afval per jaar volgens schattingen van de commissie Hofman (uitgedrukt in ton/jaar) :

1. niet-verwerkbare chemische afvalstoffen (d.w.z. geen procesmatige verwerkingsmethode aanwezig)	
a. bulk-afvalstoffen (afvalstoffen waarvan een producent meer dan 5000 ton per jaar produceert)	530.000 °
b. afvalstoffen die tijdelijk worden opgeslagen in afwachting van verwerkingsmethoden	3.300
c. overige afvalstoffen	
c1 zware categorie	2.210
c2 midden-categorie	45.600
c3 licht categorie	134.500
2. verwerkbare chemische afvalstoffen	684.390
Totaal	1.400.000

° De bulk-afvalstoffen bevatten ook industriële slibben die na ontwatering het totaal op circa 1 miljoen ton brengen.

Het beeld wordt nog somberder als we uitgaan van het zogenaamde niet-verwerkbare chemisch afval. Dit is afval waarvoor geen procesmatige verwerkingsmethode beschikbaar is en dus alleen maar kan worden opgeslagen, in zee geloosd of op een stortplaats gedumpt. Volgens de schattingen is van de 1 miljoen ton, 350.000 ton niet verwerkbaar. Uit de rapportage van de staatssekretaris aan de Kamer blijkt dat circa 40.000 ton niet-verwerkbaar chemisch afval werd gemeld. Van 310.000 ton is dus niet bekend waar het blijft. Er zijn vier mogelijkheden : producenten gaan er steeds meer toe over chemisch afval op eigen terrein op te slaan, illegaal te storten in Nederland, te exporteren zonder melding, of ze gaan over tot "verdunding" van

het chemisch afval met bv. andere afvalstromen of zand waardoor de WCA niet meer van toepassing is.

Al met al kan worden gesteld dat drie jaar na invoering van de WCA het doel, het onder controle brengen van de chemische afvalstromen, nog niet is bereikt. Dat onder deze omstandigheden het toezicht op de naleving van de WCA nog nauwelijks op gang is gekomen, is een slechte zaak. 'De meeste coördinatie-kommissies die voor dit doel zijn bedacht, zijn nog maar net of nog niet ingesteld.

Andere oorzaken van deze nog weinig rooskleurige situatie zijn het tekort aan goede verwijderingsfaciliteiten in Nederland en hiaten in de WCA waardoor geen greep

bestaat op chemisch afval dat binnen de bedrijfspoort wordt gehouden of wordt geëxporteerd.

Adviezen

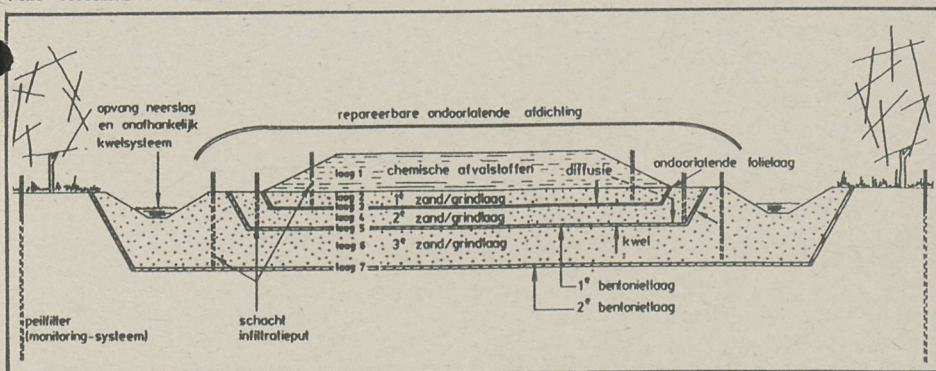
De staatssekretaris van V en M heeft over uitbreiding van de verwijderingsfaciliteiten adviezen gekregen van twee commissies. De commissie Kolfshoten heeft geadviseerd over de opzet van een bedrijf dat chemische afvalstoffen kan verbranden, opbergen en fysisch-chemisch kan behandelen. Daarnaast zou het bedrijf een vaste managementfunctie moeten krijgen, een soort advies- en doorverwijfsfunctie. De commissie pleit voor overheidsdeelname in de kapitaalverschaffing en exploitatie, omdat rendabele exploitatie op basis van alleen partikulier initiatief niet mogelijk zou zijn. Daarbij zijn de berekende kosten per ton afval vergeleken met die van vergelijkbare Duitse bedrijven.

De praktijk is dat steeds meer afval naar allerlei landen binnen en buiten de EG wordt geëxporteerd, vanwege goedkope verwerkings- en dumpingsmogelijkheden, waarbij met het milieu niet zoveel rekening wordt gehouden. De commissie merkt daarover op dat zij in- en uitvoer van chemisch afval als een reali-

teit beschouwt en er van uit gaat dat in het beleid ter zake geen wijziging zal worden aangebracht. Of met andere woorden, als de overheid niet genoeg subsidie geeft dan wordt het afval naar goedkope oorden geëxporteerd. Deze stelling van de commissie Kolfshoten is niet alleen verwerpelijk maar ook onbegrijpelijk. De realisatie van nieuwe verwijderingsfaciliteiten kunnen hierdoor namelijk worden geblokkeerd.

In het advies van de commissie Hofman over een opbergplaats voor niet-verwerkbaar chemisch afval, komt deze merkwaardige gedachtenkronkel niet voor. Het advies komt op dit punt neer op een afgifteplicht van het afval bij de opbergplaats waar financiële tegemoetkomingen tegenover staan om te grote ongelijkheid in tarieven met het buitenland te voorkomen i.v.m. concurrentievervalsing.

Het advies bevat een basisontwerp van een opbergplaats voor niet-verwerkbare chemische afvalstoffen uit de C2 midden-kategorie (zie kader), welke behoudens uitzonderingen (harde planologische belemmeringen zoals drinkwaterwinnings- en natuurgebieden) in principe overal in Nederland kan worden gesitueerd (zie schema 1). De risi-

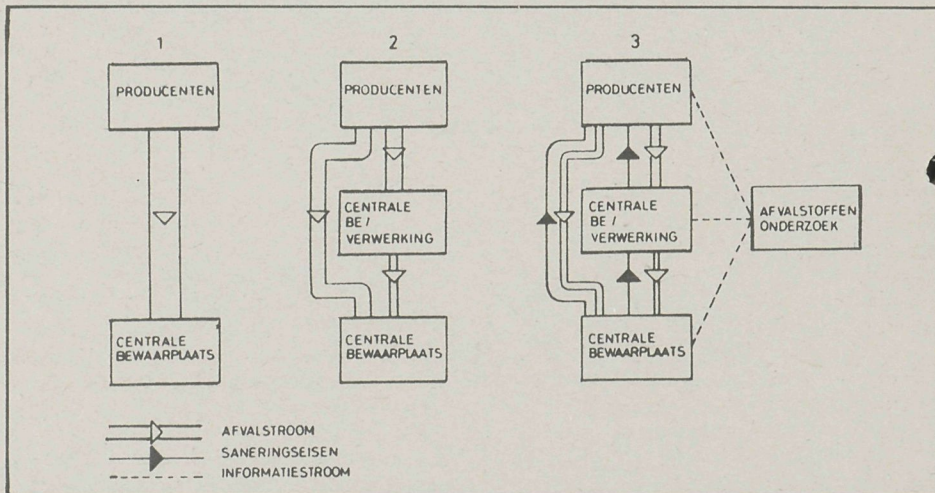
Schema 1 : Opbouw opbergplaats

ko's, met name ten aanzien van bodem en grondwater, zijn echter voor de verschillende lokaties niet gelijk. Voor een potentiële lokatie (waar de commissie niet naar heeft gezocht) zullen die dan ook nader moeten worden bepaald.

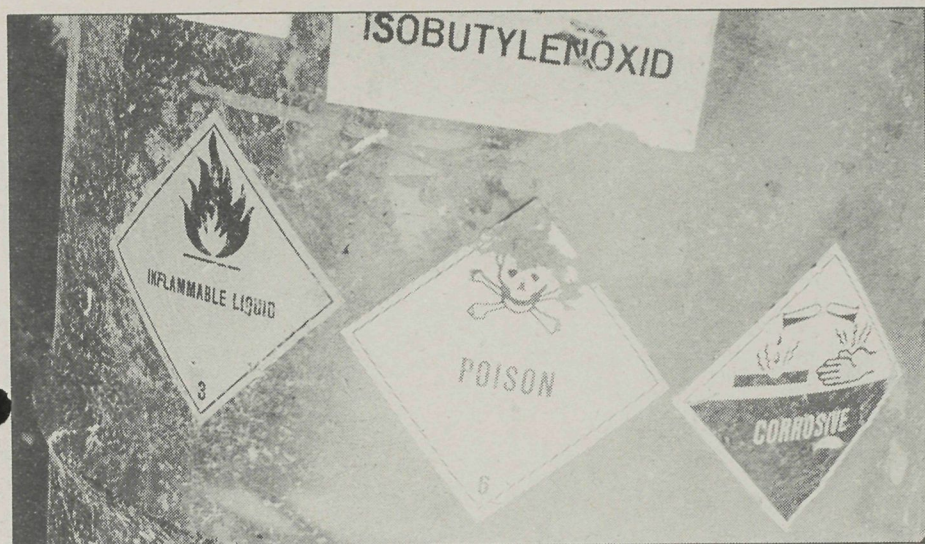
Natuur en Milieu heeft aan de commissie deel genomen, maar wijst in een minderheidsstandpunt het uitgangspunt dat het afval definitief wordt opgeborgen, af. Niet-verwerkbaar chemisch afval in de bodem stoppen lost niets op en scheept toekomstige generaties met grote problemen op. Zij is van mening dat niet-verwerkbaar chemisch afval alleen tijdelijk mag worden opgeslagen, gericht op hergebruik en ontgifting ervan. Dit betekent dat bij de realisering van de opbergplaats van gekompartmenteerde opslag dient te worden uitgegaan. Daarnaast dient zo'n aanpak gepaard te gaan met een systematisch onderzoek naar verwerkingstechnieken, proceswijzigingen, e.d., waaraan het tot nu toe heeft ontbroken. Alleen onschadelijke reststoffen komen voor definitieve opberging in aanmerking.

IVA-rapport

Een vergelijkbare gedachtengang is te vinden in het rapport "Milieugevaarlijk afval, problematiek en perspectief" van het Instituut voor Afvalstoffenonderzoek. In dit rapport, dat als een derde advies aan de staatssekretaris kan worden beschouwd, wordt het definitief opbergen van milieugevaarlijk afval in de bodem afgewezen. Volgens de invulling van het begrip milieugevaarlijk afval behoren niet-verwerkbare chemische afvalstoffen uit de C2-kategorie ook daartoe. In het rapport wordt een centrale bewaarplaats onder beheer van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne gezien als een noodzakelijk instrument om de huidige praktijk om te buigen. Zo'n centraal beheerde opslag, gekoppeld aan kennis omtrent de mogelijkheden van verwerking, beperking en hergebruik, biedt de mogelijkheid om saneringseisen te stellen aan afvalproducent en afvalverwerker met als doel de afvalstroom te verminderen en te beheersen (zie schema 2).

Schema 2 : IVA-visie op de verwijdering van chemisch afval

Om dit perspectief te realiseren moeten wel een aantal voorwaarden worden vervuld, o.a. de al eerder in dit verhaal aan de orde gekomen controle op export en import en op opslag en verwerking binnen het bedrijf van de afvalproducent. De overheid zal ook de bevoegdheid moeten krijgen om afvalproducenten te dwingen hun afval aan bepaalde verwijderingsinrichtingen af te geven. Een en ander houdt in dat de WCA ingrijpend zal moeten worden gewijzigd.

Beleidsplan

De staatssekretaris heeft aangekondigd dat zij in het najaar een nader uitgewerkt plan over de verwijdering van chemische afvalstoffen naar de Tweede Kamer zal sturen. De drie adviezen die nu op tafel liggen bieden daarvoor voldoende basis. In het plan zullen de benodigde nieuwe verwijderingsfaciliteiten moeten worden ingebed in een beleid dat gericht is op definitieve oplossingen van het chemisch afvalprobleem. In concreto to betekent dit met name : geen

definitieve maar tijdelijke opslag van niet-verwerkbaar chemisch afval, het opzetten van een systematisch onderzoek naar beperking, hergebruik of verwerking van niet-verwerkbaar chemisch afval, wijziging van de WCA om alle chemische afvalstromen effectief te kunnen sturen.

Totdat realisering van de nieuwe faciliteiten een feit is, zullen tijdelijke voorzieningen nodig zijn om aan de ongecontroleerde verwijdering van met name het niet-verwerkbaar chemisch afval een einde te maken. Een actief toezicht op de naleving van de WCA is daarbij onontbeerlijk. Initiatieven om tot tijdelijke voorzieningen te komen zullen dan ook op korte termijn moeten worden genomen.

De adviezen van de commissies Kolf-schoten en Hofman zijn in de VAR-reeks verschenen en bij de Staatsuitgeverij verkrijgbaar (tel. 070-78991).

Het rapport "Milieugevaarlijk afval, problematiek en perspectief" kan bij het IVA worden aangevraagd (tel. 033-12904).

Milieu en werkgelegenheid

Max Kruijtzter

Tien jaar geleden kostte het milieu-beschermers in Nederland weinig moeite het volk en zijn regeerders te overtuigen van de noodzaak van milieubescherming. Welvaart was leuk maar in Vlaardingen had men er de tranen van in de ogen. Zo kwamen er nieuwe industrieën van verschoners achter de vervuilers aan ; een extra injectie voor de economie. Maar de tijden zijn veranderd. De groei-economie is in elkaar gezakt. 'Nu moet het maar eens wat minder met het milieu, we kunnen het niet meer betalen' is de algemene kreet uit kringen van het bedrijfsleven.

Toen ruim zeven jaar geleden duidelijk werd dat de krappe arbeidsmarktsituatie van de voorafgaande periode voorlopig niet zou terugkeren, kwam de idee naar voren dat milieubehoud ten koste gaat van de werkgelegenheid en de samenleving derhalve voor de moeilijke keus was komen te staan tussen onvrijwillige werkloosheid en verdere af-takeling van de omgeving. Tegen deze stelling zijn de milieubeschermers in het geweer gekomen. In diverse rapporten hebben zij trachten aan te tonen dat milieubehoud duurzaam veel werkgelegenheid schept. Zij werden hierin gesteund door de vorige minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, de VVD-er Ginjaar die hetzelfde be-weerde.

De voortgaande ideevorming over de verzoening van de milieubescherming en werkgelegenheid kreeg onlangs zijn neerslag in het rapport 'MILIEU EN ECONOMIE IN DE JAREN 80, een visie vanuit de milieubeweging'. Een

werkgroep van het Landelijk Milieu Overleg (LMO) heeft dit rapport opgesteld dat nieuwe perspectieven biedt om uit de economische en ekologische malaise te komen. Het stuk is geredigeerd door prof. dr. A. Nentjes en wordt onderschreven door 20 Nederlandse milieu-organisaties. Het rapport is 29 september aangeboden aan de vier fracties van de partijen die mogelijk bij de kabinetsformatie betrokken worden.

Het milieuplan wijst de weg naar een beleid waardoor honderdduizenden arbeidsplaatsen kunnen worden geschapen, het milieu wordt gespaard en onze economie een nieuwe en milieuvriendelijke impuls kan krijgen. Het plan is geboren uit bezorgdheid van de Nederlandse milieubeweging over de richting waarin de regering en de ondernemersorganisaties het ekologisch herstel zoeken. Zij zoeken het in het herstel door middel van exportgroei en in bedrijfsinvesteringen in de bestaande produktiestructuur. Dat is roeien tegen de stroom op. Nederland opereert immers met een eenzijdig, energie-intensief exportpakket op een traag groeiende markt. Deze politiek legt een onevenredig beslag op schaarse milieugoederen. Zwaar vervuillende sectoren als chemie en metallurgie groeien bij een dergelijk beleid sterk door en de overschakeling op steenkool doet de luchtvervuiling sterk toenemen.

Deze richting leidt dus tot voortgaande milieuvervuiling en beslag op schaarse goederen en toenemende werkloosheid.

Het LMO overhandigt een alternatief voor Bestek '81, het economisch beleid van het kabinet Van Agt.

Het CE-scenario

Voor de ombuiging die het milieuplan voorstaat, is een scenario uitgewerkt voor het Centrum voor Energiebesparing (het CE-scenario). Daartegenover staat het referentie-scenario, in feite het regeringsscenario, dat een lage economische groei en hoge werkeloosheid laat zien. Een scenario met een hoge economische groei wordt door niemand meer als realistisch beschouwd.

Het CE-scenario gaat uit van de stelling dat de realisatie van sociaal-economische doelstellingen niet afhankelijk mag zijn van een sterke groei. In deze beleidsvisie

wordt aan de besparing van schaarse energiedragers en grondstoffen en aan het tegengaan van aantastingen van het milieu de hoogste prioriteit toegekend. Voor de onderbouwing van dit scenario is het effect in een aantal sectoren doorgerekend. Deze sectoren zijn: milieuhygiëne, landbouw, verkeer en vervoer, binnenstadsvernieuwing, levensduurverlenging van duurzame consumptiegoederen, beperking van de groei in de intermediaire sektor (d.i. de produktie van grondstoffen voor de verwerkende chemische en metallurgische industrie).

De studie is (wordt) uitgevoerd binnen een aantal randvoorwaarden waarover een zekere maatschappelijke consensus bestaat. Dit is gedaan om te voorkomen dat tegenstan-

ders het scenario zonder meer als niet realistisch kunnen wegzuiven. De randvoorwaarden zijn : maatregelen mogen onze exportpositie niet benadelen ; het aandeel van de overheid in de totale uitgaven neemt t.o.v. het referentiescenario niet toe ; sociale voorzieningen worden niet meer aangetast dan in het referentiescenario ; de betalingsbalans is in evenwicht ; het financieringstekort blijft gelijk.

Over de uitwerking van het scenario, aannamen en technische printen is overeenstemming bereikt met de opstellers van het referentiescenario.

De consequenties van ons handelen voor het milieu zitten in het individuele beslissingsproces. Wij kunnen zelf kiezen of we bijvoorbeeld een auto kopen of met de trein gaan. Het moet echter zo zijn dat de consequenties van die beslissing in de kosten tot uitdrukking komen. De autoverzekering van 'kilometervreters onder de autorijders' wordt nu meebetaald door anderen. Breng die verzekering onder in de benzineprijs ; het risico van een ongeval neemt immers toe met de afgelegde afstand. De prijs stijgt dan met f.0,80 tot f. 2,50 per liter.

Een ander voorbeeld is de keuze tussen aanschaf of reparatie. Nieuw is vaak goedkoper. Repareren is duur omdat arbeidskosten hoog zijn. Deze zijn hoog omdat de sociale premies en de belasting hoog zijn. M.a.w. laat je iets repareren dan betaal je je blauw omdat er werkelozen zijn! Dit is op te lossen door een premie te heffen op nieuwe goederen en andere zeer arbeidsintensieve goederen en diensten minder zwaar te belasten

Door kostenverschuivingen zijn economische beslissingen reëel te maken. Het effect hiervan komt frapant in overeenstemming met de energie- en milieudoelstellingen. De

werkgelegenheid wordt gestimuleerd zonder dat de rijksoverheid meer moet gaan betalen.

Een belangrijk element in het scenario is dus de verschuiving van de bestedingen naar binnenlandse beschermde sectoren, zoals openbaar vervoer, reparaties, woningbouw en renovatie, kortom naar goederen en diensten die vooral worden voortgebracht door binnenlandse bedrijven die voor Nederlandse behoeften produceren en bovendien meer arbeidsintensief zijn.

Doorrekening van het scenario wijst uit dat hierdoor in het jaar 2000 525.000 arbeidsplaatsen meer kunnen worden gekreëerd dan bij de voortzetting van het huidige beleid. Kernenergie is in dit scenario overbodig door de sterke daling van de energiebehoefte, de vervuiling en de afvalstromen worden tot de helft teruggebracht en het kwaliteitsverlies van natuur en landschap wordt tot staan gebracht. Opvallend is dat deze maatregelen tot stand kunnen komen zonder dat er sprake hoeft te zijn van een noemenswaardige achteruitgang van het partikuliere konsumptieniveau. Dit komt doordat de kollektieve lastendruk lager wordt (minder werkelozen !).

Voorstellen van de korte termijn

De ombuigingen van het milieuscenario geven pas soelaas op langere termijn. Voor de korte termijn moet mede een oplossing worden gezocht in arbeidstijdverkorting en in het nemen van stimulerende maatregelen die snel effect hebben. De grote behoefte aan woningen, de inhaalvraag en het achterstallige onderhoud, renovatie en monumentenzorg, gevoegd bij de grote werkeloosheid in de bouw van ca. 100.000 mensen, maakt de bouwsector het aangrijp-

pingspunt bij uitstek. Een programma dat 20.000 nieuwe en verbeterde woningen per jaar oplevert, zou ca. 2,5 miljard gulden kosten.

In plaats van investeringen in kern-energie en kolencentrales wordt geïnvesteerd in warmte/krachtkoppeling en energie uit wind, water, biogas en zon. Hiermee daalt het binnenlands brandstofverbruik met ongeveer 25 % ten opzichte van 1980. De elektriciteitsproductie van conventionele centrales daalt tot ca. 30 % van het huidige niveau, terwijl de totale productie met 10 % stijgt. Energiebesparingsinvesteringen tot 2 miljard gulden per jaar resulteren bovendien in een verminderde luchtvervuiling.

Milieu-investeringen die 50 % hoger zijn dan nu is voorzien in de beleidsplannen, vereisen 1 miljard gulden per jaar. Deze totale investeringsimpuls van 5,5 miljard gulden per jaar zou het nationale

investeringspeil met 10 % opkrikken en blijkt overwegend rendabel te zijn. De werkgelegenheid, verspreid over diverse bedrijfstakken, kan op zijn minst met 50.000 mensjaren toenemen en in het gunstigste geval met meer dan 80.000. Voor een dergelijk programma kan een beroep worden gedaan op de kapitaalmarkt.

Samenvattend in ekonomenjargon : de economische groei volgens het alternatieve scenario zal zich kenmerken door : concentratie op de arbeidsintensieve sectoren bij matiging van de arbeidsproductiviteitsstijging ; relatief sterke groei van de afgeschermdde binnenlandse sectoren zoals woningbouw, horeca, reparatie, medische diensten, openbaar vervoer ; intensivering van energie- en milieu-investeringen. Historisch en internationaal vergelijkend zijn er voorbeelden aan te wijzen van succesvolle groei langs deze lijnen.

De "huiselijke" drogist.

Kleinschaligheid

Gezien het veelzijdige karakter en de voordelen op langere termijn van het CE-scenario zou een duidelijke politieke keuze voor dit scenario verwacht mogen worden. Maar de geschiedenis leert dat de politiek in onze tijd niet voorop loopt waar nieuwe wegen worden ingeslagen. Statistische gegevens wijzen uit dat er reeds enige jaren een bescheiden groei is in kleinschalige bedrijvigheid in bijna alle sectoren. Interessant is een sterke groei van de zgn. alternatieve bedrijvigheid, gebaseerd op principes, uitgedragen door met name Schuhmacher, zoals biologische landbouwbedrijfjes en eethuisjes, klussenbedrijven, reparatiebedrijven, ambachtelijke bedrijven etc. Verschillende organen ter ondersteuning van deze ontwikkelingen zijn in het leven geroepen vanuit het partikulier initiatief: Memo (mensen milieuvriendelijk ondernemen), het fonds Werk aan de Wadden van de Waddenvereniging, de Twaalf Ambachten, de Triodosbank. Dit soort van bedrijvigheid kan dienst doen als voorbeeldfunctie voor andere soorten van kleinschalige bedrijven. Hiertoe dient het het maatschappelijk isolement te vermijden.

Gelukkig komen op verschillende plaatsen initiatieven van de grond die sterk geïnspireerd zijn door de ideeën die in de 'alternatieve' hoek zijn ontwikkeld. Een voorbeeld daarvan is het voorstel van de Brabantse afdeling van de Nederlandse Vakvereniging (FNV) voor een regionale ontwikkelings- en herstrukturingsmaatschappij voor werknemers, de BOHM. De ontwikkelingsmaatschappij zal projectsgewijs werken en grote aandacht geven aan uit het oog geraakte arbeidsmogelijkheden in landbouw, recreatie, huisvesting, energiehuis-

houding, kleinschalige en milieuvriendelijke produkties en maatschappelijke dienstverlening, in plaats van zich te beperken tot de klassieke terreinen van industrie en handel. Het bestuur zal bestaan uit vertegenwoordigers van provinciebestuur, ondernemersorganisaties en vakbeweging; andere groepen blijven er buiten. In Nijmegen is ook een dergelijke organisatie van de grond gekomen met een heel andere structuur. Hierin werken vakbondsgroepen en actiegroepen samen om het bestaande werk te behouden en gezonder te maken.

Plaatselijk en regionaal kunnen soortgelijke stappen worden gedaan. Vanuit milieu-organisaties of vakbonden kunnen daartoe initiatieven worden genomen. Maar ook worden in verschillende plaatsen door gemeentelijke besturen activiteiten ontplooid om de plaatselijke werkgelegenheid aan te pakken; o.a. in Eindhoven, Tilburg, Eemland en Oude Pekela.

Het milieuraapport pleit voor verder uitbouw en oprichting van regionale instituten voor werkgelegenheid (RIW'S).

De functies van dergelijke regionale instituten kunnen zijn: ontwikkeling van ideeën voor projecten, initiërend optreden, ondersteuning met deskundigheid, financiële ondersteuning en politieke actie.

Dit laatste punt vergt enige toelichting. Er bestaan veel regelingen op het gebied van ruimtelijke ordening, vergunningenbeleid, tarievenpolitiek van elektriciteitsbedrijven, die belemmerend kunnen werken bij de uitvoering van plannen. Zelf een bedrijf beginnen met behoud van werkloosheidsuitkering in de aanloopperiode stuit nog vaak op moeilijkheden. Financieringsfaciliteiten van de overheid gelden niet voor kleinschalige alternatieve ontwikkelingen. Deze knelpunten kunnen worden opgelost door aanpassing

van de landelijke richtlijnen. Daarnaast kunnen lokale overheden gunstige voorwaarden scheppen door het inrichten van bedrijfsverzamelgebouwen in leegstaande fabrieken. Bij de lokale en gewestelijke ontwikkelingsmaatschappijen moeten ook mensen met praktische ervaring in het bedrijfsleven worden betrokken.

De projecten die door de RIW'S worden gestart kunnen zowel in de marktsektor liggen als in de gesubsidieerde sektor. In het eerste geval gaat het om het zoeken van gaten in de markt voor produkten en diensten die na een aanlooperperiode kosten-dekkend worden verkocht. Gedacht wordt o.a. aan reparatiebedrijven, duurzame ambachtelijke produkten en energiebesparing. In de tweede sektor gaat het om volkshuisvesting, monumentenzorg, natuur- en landschapsbeheer, openbaar vervoer en afvalverwerking.

In een aantal gevallen kunnen de zaken het beste worden aangepakt door semibedrijven : stichtingen of verenigingen die baanlozen aantrekken voor werk dat nu niet van de grond komt zoals natuur- en landschapsbeheer, of voor dienstverlening waarvoor onvoldoende koopkracht bestaat zoals bejaardentaxi's en crèches. Voor deze dienstverlening zou wel moeten worden betaald, maar in bescheiden mate. Die inkomsten en de uitkeringsbedragen zouden de kosten kunnen dekken.

Een dergelijke opzet garandeert dat de dienstverlening niet leidt tot extra overheidsuitgaven en evenmin tot concurrentie met bestaande commerciële activiteiten.

Alternatieve kleinschalige bedrijvigheid kan natuurlijk niet het hele probleem oplossen. Zij is echter van grote betekenis door haar voorbeeldfunctie en een uitdaging voor het gevestigde bedrijfsleven.

Natuurbeheer in Het Land van Saeftinge

Konklusie

De vraagstukken van energieschaarste, milieuverval en werkeloosheid vereisen een ander technologiegebruik dan de jaren zestig : energiezuinig, milieuvriendelijk en relatief arbeidsintensief. Het alternatieve scenario van het Centrum voor Energiebesparing geeft hiervan een konkrete uitwerking.

De realisering van dit scenario vereist een ingrijpende mentaliteitsverandering. Veranderingen in konsumptiepatroon en levensstijl die men nu nog bij minderheden aantreft zullen zich in brede kringen moeten verbreiden. Hierbij kan milieu-educatie een belangrijke rol spelen. De verandering in normen en waarden zal zich ook moeten uiten in de bereidheid om voor een gezonde omgeving en levenswijze te betalen. Alleen onder die voorwaarden zal er ook politiek ruimte komen voor een vernieuwend overheidsbeleid : veel sterker nog dan nu gericht op energiebesparing, op milieuschone produktietechnieken en op bevordering van arbeidsintensieve activiteiten. Toch zal er alleen werk zijn voor iedereen wanneer door reorganisaties op grote schaal de arbeid effectief onder allen wordt verdeeld. De groei van de partikuliere consumptie zal zeer gering zijn. De prioriteit ligt bij de kollektieve behoefte aan een goede leefomgeving. Tegelijkertijd legt dit een basis voor behoud van welvaart en welzijn op lange termijn.

Aldus in het kort de LMO-studiegroep Milieu, economie en werkgelegenheid.

Wensen voor regeerakkoord

Op basis van het rapport vragen de milieu-organisaties de politieke

partijen te bevorderen dat in het aanstaande regeerakkoord de volgende beleidsvoornemens worden vastgelegd :

het selectief stimuleren van een milieuveilige economie door het aanscherpen en handhaven van milieunormen, met waar nodig compenserende maatregelen voor bedrijven die daardoor in een verliespositie komen, een beleid gericht op energiebesparing en de ontwikkeling van schone en duurzame energie en het herzien van MIP- en WIR-regelingen en andere faciliteiten ten gunste van een herstructurering van de Nederlandse bedrijvigheid in milieuvriendelijke richting ; het stimuleren van de binnenlandse arbeidsintensieve sectoren door het verlagen van het BTW-tarief op arbeidsintensieve bedrijvigheid en diensten en het verhogen van dit tarief voor de toegevoegde waarde van kapitaal, grondstoffen en energie ; het opstarten van een investeringsprogramma gericht op milieuverbetering, energiebesparing, schone en duurzame energie, natuur- en landschapsbeheer, woningbouw en stadsherstel ; het aanpassen van de regels voor uitkeringstrekkers en van de vestigingseisen, waardoor belemmeringen voor het opstarten van nieuwe, zelfstandige activiteiten door werklozen worden opgeheven ; het in samenwerking met de milieu-organisaties opstellen van een prioriteiten programma voor onderzoek, waardoor de onderzoeksgelden meer worden gericht op het oplossen van de knelpunten die een kringloopeconomie in de weg staan ; het subsidiëren van educatie- en voorlichtingsprogramma's ; het voeren van een beleid waardoor experimenten kunnen worden uitgevoerd met Regionale Instituten voor Werkgelegenheid, semibedrijven, een andere tariefstelling en op andere in de nota genoemde terreinen ; het bevorderen van herverdeling van arbeid.

Invloed en betekenis van de Stichting Natuur en Milieu in Nederland

Max Kruijtzter

" 'Zou ik de boel er maar niet bij neergooien ?' Atlas, held uit de Griekse mythologie en door Zeus veroordeeld om levenslang de aardbol te torsen, zal dat verzuchten telkens wanneer de mensheid nieuwe aanslagen op de aarde en haar bewoners pleegt. Aanslagen op miljoenen planten en dieren (waarvan de mens er een is), die bewoners zijn van de biosfeer : het complexe systeem van uitgebalanceerde levensgemeenschappen, waarin de groene cel de motor is, de zon de energie levert en kringlopen zorgen voor opbouw en afbraak van voedsel en bouwstoffen."

Aldus het begin van het jaarverslag 1979-1980 van de Stichting Natuur en Milieu. Deze stichting, die dit jaar tien jaar bestaat, gooit de boel er in ieder geval niet bij neer. "Er is momenteel sprake van een hernieuwd milieubesef, dat echter vooral is veroorzaakt door het verslechteren van de situatie waarin wij ons bevinden. Een complete woonwijk (Lekkerkerk) moest worden ontruimd wegens gevaarlijke bodemverontreiniging, vergiftigd voedsel werd teruggehaald uit de supermarkten, zelfs de drinkwatervoorziening liep gevaar. Duidelijker alarmsignalen vallen moeilijk te bedenken !" vervolgt het verslagboekje.

Een stukje geschiedenis

De basis van de partikuliere milieubescherming in Nederland is gelegd in 1900. De stad Amsterdam zocht een gebied om haar huisvuil te storten

en meende dat gevonden te hebben in het economisch waardeloze Naardermeer, een van de mooiste natuurgebieden in Nederland. Een aantal "prikkebenen" kwamen hiertegen in het geweer, zamelden geld in en kochten het aan. Dit leidde tot de oprichting van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland in het jaar 1906. Deze vereniging is op dit gebied de grootste organisatie in ons land met zijn ruim 250.000 leden en ruim 40.000 ha natuurgebied en waardevolle kultuurgrond in eigendom.

In 1909 werd de Vereniging tegen Water-, Bodem- en Luchtverontreiniging opgericht, aanvankelijk als een soort

Atlas, door Zeus veroordeeld om levenslang de aardbol te torsen :
"Zou ik de boel er maar niet bij neergooien ?"

adviesbureau voor gemeenten, m.n. op het gebied van riolering. Toen er plannen werden gemaakt voor de indamming van het Geuldal t.b.v. de elektriciteitsvoorziening werd de Contactcommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming in het leven geroepen. Dit was het jaar 1932. Deze organisatie heeft zich lange tijd met wisselend succes verzet tegen allerlei bedreigingen van natuur en landschap.

In de jaren zestig ontstond een brede beweging die zich inzette voor milieu. Aktiegroepen schoten als paddestoelen uit de grond, thans ca. 800 plaatselijke en regionale groepen. Een landelijke organisatie die zich bezig hield met praktische voorlichting over milieuvriendelijk gedrag was de Stichting Centrum Milieuzorg.

Genoemde vier organisaties, die gehuisvest waren op de Herengracht in Amsterdam, richtten in 1972 de Stichting Natuur en Milieu op als hun werkorgaan om hun activiteiten beter te kunnen coördineren en stroomlijnen. Dit was de gang van zaken met betrekking tot de zgn. "bovenbouw" van het systeem. Daarnaast stond de "onderbouw". Hieronder werd verstaan de structuur van een systematische opbouw vanaf de basis - de aktiegroepen en de leden van bestaande organisaties - naar boven, het nationale niveau. Het grote aantal plaatselijke en regionale aktiegroepen miste een consistente structuur, die wel als noodzakelijk werd gevoeld. Men zocht naar een getrapte structuur van de basis via een provinciale organisatie naar de bovenbouw. De onderbouw zou een brede samenstelling moeten hebben met alle geïnteresseerden uit landelijke, regionale en lokale groeperingen in de provincie.

Een logisch organisatorisch kader is de verenigingsvorm. Die heeft echter ook zijn bezwaren omdat dan

in feite een nieuwe organisatie zou ontstaan naast de al bestaande. Daarom werd de voorkeur gegeven aan een orgaan op federatieve basis, dat wordt gedragen en bestuurd door de achterliggende, aangesloten organisaties. Deze organisaties zouden kunnen bestaan uit "gevestigde" regionale of lokale groeperingen en regionale afdelingen van de landelijke, mits zij als doelstelling hebben het behoud van natuur, landschap en/of milieu; ook incidentele werk- of aktiegroepen zouden kunnen worden toegelaten. In de loop van enkele jaren heeft deze organisatievorm zijn beslag gekregen. In iedere provincie funktioneert nu een milieufederatie met een eigen bureau en vaste bemanning, grotendeels gesubsidieerd door het provinciaal bestuur.

De Stichting Natuur en Milieu was betrokken bij de oprichting van de provinciale milieufederaties en heeft er nog steeds nauwe banden mee. Zij werkte ook nauw samen met landelijke organisaties zoals de Landelijke Vereniging tot het Behoud van de Waddenzee en de Nederlandse Vereniging tot bescherming van Vogels.

De Stichting Natuur en Milieu zou, zoals gezegd, fungeren als een gemeenschappelijk werkorgaan waarbij de beleidsbepaling zou plaatsvinden in en door de vier stichtende organisaties. Al heel gauw evenwel bleek, dat voor een slagvaardig optreden Natuur en Milieu zelf, bij wijze van spreken dagelijks, het beleid moest kunnen uitstippelen en dat de aktieve achterban zich onvoldoende in de bestuursstructuur herkende. Hiervoor was een andere structuur nodig. In nauw overleg met alle betrokken landelijke en provinciale organisaties is hierover in de loop van 1977 overeenstemming bereikt. De Stichting Natuur en Milieu is nu een zelfstandige landelijke organisatie met een gekozen bestuur. Landelijk wer-

kende natuur- en milieubeschermingsorganisaties, die natuur- en milieu-behoud als hoofddoelstelling hebben en de elf provinciale milieufederaties, kunnen als aangesloten organisatie toetreden. Toen deze structuur bereikt was, hebben drie van de vier stichtende organisaties zichzelf opgeheven.

Zoals gezegd is Natuur en Milieu een zelfstandige organisatie met eigen verantwoordelijkheid. Dit geldt evenzeer voor de bij haar aangesloten organisaties. Er zijn tussen de organisaties wel spelregels over standpuntbepaling en strategie vastgelegd in de zgn. beginselverklaring. Tussen betrokken organisaties is regelmatig overleg zowel op bestuursniveau als op bureauniveau. De aangesloten organisaties zijn : de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, de Lande-

lijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee, de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, de Stichting Kritisch Faunabeheer, de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie en de elf provinciale milieufederaties.

Enkele landelijke milieu-organisaties hebben zich niet aangesloten bij Natuur en Milieu. Hiermee heeft zij regelmatig overleg in het Landelijk Milieu Overleg.

De Stichting Natuur en Milieu heeft als algemene doelstelling : het actief beïnvloeden van het overheidsbeleid op het terrein van natuur- en milieubescherming. Zij tracht deze doelstelling te verwezenlijken door : het voeren van actie, o.a. via bezwarenprocedures tegen aantastingen van milieu, natuur

Aktie tegen aantasting van het milieu.

en landschap; het raadgeven bij acties die door anderen worden gevoerd; het bieden van alternatieven voor ongewenste plannen en ontwikkelingen; het geven van informatie; publiciteit o.a. via het maandblad Natuur en Milieu en persberichten; het optreden als gesprekspartner van de overheid, vooral in advieskommissies van de regering; het regelmatig benaderen van Kamerleden en andere politici van alle politieke partijen, alsmede ambtenaren; het verdiepen van het inzicht in de milieuvraagstukken door het instellen van werkgroepen, het beleggen van bijeenkomsten, het uitgeven van een maandblad en speciale publikaties; het bevorderen en begeleiden van studies op milieugebied.

De praktijk

Er is een bepaalde ontwikkeling te zien in werkwijze en strategie van de milieu-organisaties in de tijd. Aanvankelijk zag men een bepaalde milieubedreiging aankomen. Men werd kwaad, kwam in opstand en maakte bezwaar. Het beoordelen van plannen en het zo nodig schrijven van bezwaarschriften was en is nog steeds een zeer belangrijke vorm van actievoeren. De aktievoerders stappen in procedures in het kader van de Wet Ruimtelijke Ordening, de milieuwetgeving, provinciale verordeningen, etc. Er moesten en moeten brandjes worden geblust en soms zijn daar uitslaande branden bij zoals de afsluiting van de Oosterschelde, het buitendijkse Dollardkanaal en de dreigende afgraving van het Plateau van Margraten. Heel wat bezwaarschriften zijn geproduceerd. Het directe succes van deze aktievorm lijkt betrekkelijk mager. Het percentage gehonoreerde bezwaren op gemeentelijk en provinciaal niveau is moeilijk te schatten. Het einde van eenmaal gestarte procedures ligt in een relatief klein aantal gevallen

bij het beroep doen op de Kroon. Dan blijkt dat men vaak terecht in de procedure is gestapt. In ongeveer de helft van de gevallen wordt aan bezwaren van de milieubescherming door de Kroon gedeeltelijk of geheel tegemoet gekomen.

Het direkte effect van bezwaar maken is dus niet gemakkelijk te peilen. Met het indirekte effect is dit nog moeilijker, maar het is ontegenzeglijk aanwezig. Bezwaar en beroep leiden wellicht niet tot afstel van voorgenomen werken, maar vaak wel tot grote vertragingen. Om dit te voorkomen proberen plannemakers van het begin af met mogelijke bezwaren rekening te houden. Dit leidde tot het betrekken van milieu-organisaties bij de ontwikkeling van de plannen. Hierdoor wordt de gelegenheid geboden in een vroeg stadium een inbreng te leveren en te sturen in de richting van milieuvriendelijk ontwerpen.

Het werkterrein verschoof langzaam van bezwaar maken naar overleg, meedenken en zo mogelijk presenteren van milieuvriendelijke alternatieven. Meer en meer werden milieu-organisaties opgenomen in allerlei kommissies en overlegorganen, die beleid voorbereiden en beoordelen, in een aantal gevallen ook in ruilverkavelingskommissies. Nog steeds is dit kommissoriaal overleg een zeer belangrijk en tijdrovend werk, zowel in de provincie als in het land.

Het succes van dit kommissiewerk is moeilijk te peilen. In kommissies waar het milieubelang de eerste opdracht is, zoals de Centrale Raad voor de Milieuhygiëne, is het gemakkelijker "papieren" successen te behalen dan in kommissies waar dit niet direkt het geval is, zoals de Algemene Energieraad of de Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening. In ieder geval is het van belang dat

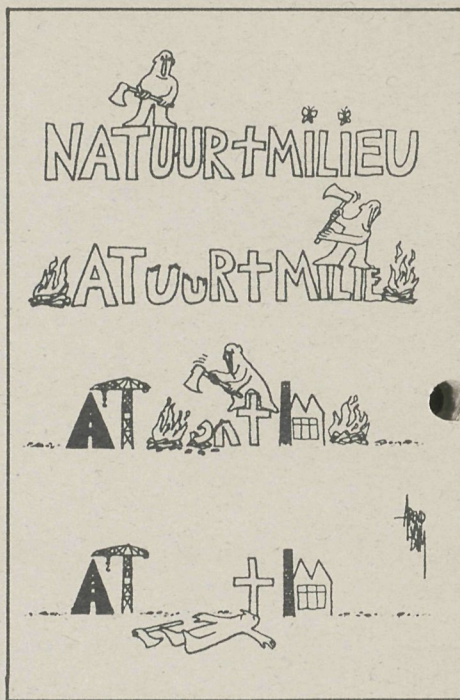
men er bij is om te voorkomen dat het nog erger wordt.

Als de plannen in het politiek circuit terecht gekomen zijn, is de arbeid nog niet afgelopen. De milieu-organisaties hebben vaak zeer intensieve kontakten met (leden van) de regering en het parlement, gedeputeerde staten, provinciale staten, gemeenteraden en ambtenaren. Daar kan nog veel invloed worden uitgeoefend op de besluitvorming. Het intensief volgen van de Kamerbehandeling of Statenbehandeling van bv. een Wet of een streekplan is vaak het sluitstuk van veel denk- en schrijfwerk, overleg en lobby.

Was aanvankelijk de aandacht sterk op ruimtelijke ordening gericht, thans is er een toenemende belangstelling voor milieuhygiënische aspecten. Een steeds manifester wordende vervuiling van bodem, water en lucht en een onrustbarende uitbreiding van het aantal milieugevaarlijke stoffen maakt dit noodzakelijk. Schaarste aan fossiele energie en grondstoffen zijn een toenemende bron van zorg.

Meer en meer begint door te dringen dat het milieubeleid moet worden beschouwd als facetbeleid. Dat wil zeggen dat het milieu, evenals ruimte en financiële middelen, grenzen stelt aan de activiteiten van bestuurders, bedrijven en burgers. De nationale overheid aanvaardt dit als uitgangspunt van milieubeleid, althans op papier. Ook de provinciale en gemeentelijke overheden zouden meer doordrongen moeten zijn van het bestaan van "grenzen aan de groei" en hun beleid daarnaar moeten richten.

Het schrijven van bezwaarschriften werd gedaan uit een gevoel van onbehagen over de steeds verder afbrokkelende kwaliteit van het milieu. Naarmate men meer werd betrokken bij voorbereiding en planvorming en bij

het overleg, werd dit reageren uit onbehagen gebogen in de richting van meedenken en meedoen. Dit leidde tot inzicht in de mechanismen in de samenleving die ten grondslag liggen aan de ontwikkeling van allerlei plannen. Die bezinning op het functioneren van de samenleving leidde op haar beurt weer tot een vernieuwing in de aanpak van het werk.

De milieubeweging kreeg in de ga dat het niet alleen maar ging om de plaats van tracé X of het landschapsplan bij ruilverkaveling Y. Het gaat om het vervoerssysteem en een achterhaald verstedelijkingsbeleid, die tezamen de "noodzaak" van een weg dikteren. Het is het landbouwstruktuurbeleid dat de boeren dwingt tot schaalvergroting en mechanisering en daarmee tot de "noodzaak" van ruilverkaveling.

De diepgang van het werk nam sterk toe : niet de argumentatie van de vorm waarin een bepaald plan wordt

uitgevoerd, wordt aangepakt, maar de noodzaak van de voornemens; de overbodigheid wordt daarbij dikwijls blootgelegd.

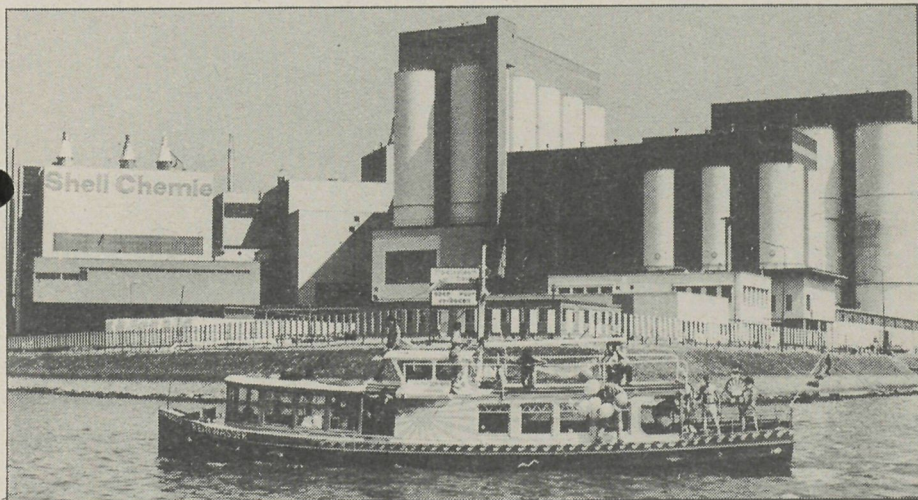
Er doemen nieuwe wegen op die bewandeld moeten worden. Vanuit de bij Natuur en Milieu aangesloten organisaties neemt de druk toe tot een herbezinning, een stilstaan bij doelstellingen en strategie van de milieubeweging. Een openhartige discussie daarover is intussen van start gegaan en zal nog wel enige tijd voortwoeden.

En strategisch middel bij het werk van de organisaties is zich inmiddels aan het uitkristalliseren. Door de toenemende complexiteit van de milieuwetgeving, het steeds ingewikkelder wordende proces van de besluitvorming en toenemende zorg voor andere maatschappelijke problemen zoals de werkeloosheid dreigt een zekere moedeloosheid op te treden bij de bevolking. Er dreigt zelfs hier en daar een kloof te ontstaan tussen het kader van de milieubeweging en de eigen achterban. Voorlichting, stimulering van groepen en inzet van eigen deskundigheid t.b.v. de vrijwilligers zijn

dan ook noodzakelijk. Een goed functionerend vrijwilligersbestand is immers onontbeerlijk voor de milieubeweging!

Voorlichting en edukatie zijn daarom steeds dringender nodig als instrumenten om onze boodschap uit te dragen en het waarom van acties uit te leggen. Ook voor de verbreding van de basis en het mondig maken van de bevolking zijn ze van vitale betekenis.

Voorlichting wordt vanouds al bedreven. Acties gaan vergezeld van persberichten; er is veelvuldig contact met de schrijvende pers en andere media. Een groot aantal organisaties heeft een eigen periodiek. Milieuedukatie begint nu meer een vaste vorm te krijgen. Een aantal milieufederaties werkt nauw samen met de provinciale konsulenten van het Instituut voor Natuurbeschermings-educatie. Dit instituut heeft zich onlangs aangesloten bij Natuur en Milieu. Voor een aantal landelijke organisaties is edukatie vanouds een belangrijk werkterrein geweest. De roep om edukatie vanuit de basis groeit.

Symbolische afsluiting van de eerste Petroleumhaven te Rotterdam door de Stichting Reinwater.

De overheid en de milieu-organisaties

De relatie tussen de milieu-organisaties en de overheid in Nederland is vrijwel uniek in Europa. Natuur en Milieu wordt grotendeels gesubsidieerd door de Nederlandse overheid en milieufederaties door de betreffende provinciale besturen. In veel landen is dit ondenkbaar.

In Nederland bestaat een competitie-sfeer tussen de verschillende departementen, waarbij elk van deze opkomt voor zijn eigen belang. In deze sfeer zoekt elk ministerie zijn eigen maatschappelijke achterban. Waar de minister van Economische Zaken vaak wijst op de industriële lobby of er zich soms achter verschuilt, heeft de minister van Sociale Zaken zijn vakbonden, de minister van Landbouw en Visserij zijn landbouw-organisaties, enz.

Ook de ministeries van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en Kultuur, Rekreatie en Maatschappelijk Werk - verantwoordelijk voor de natuur-bescherming - zoeken hun supporters. Dit, gekombineerd met het feit dat er een traditie bestaat dat niet-kommerciële organisaties die een algemeen maatschappelijk belang voorstaan, kunnen gesteund worden uit de algemene middelen, zijn twee van de redenen die het mogelijk maken dat milieu-organisaties door de belanghebbende ministeries geldelijk gesteund worden om op het gebied van het milieu zich zo kritisch mogelijk op te stellen.

De Stichting Natuur en Milieu is het meest vérgaande voorbeeld van een groepering die betaald wordt door twee departementen, niet alleen om kritiek uit te oefenen op andere departementen maar ook op henzelf. De Stichting Natuur en Milieu en ook de milieufederaties worden dus betaald om de milieubelangen te ver-

dedigen bij de regering en Gedeputeerde Staten, in de Tweede Kamer en de Provinciale Staten en in de diverse adviesorganen van de overheid. Op die manier krijgt het algemeen belang van het milieu een "gezicht" voor de overheid, vaak een gewaardeerd gezicht, vaak een lastig gezicht.

Om invloed te kunnen uitoefenen, bestaan er wel enkele voorwaarden : je moet ten allen tijde de indruk vermijden ook maar de minste binding te hebben met een specifieke politieke partij; je moet volledige en eerlijke informatie leveren; je moet geen spelletjes spelen; je moet oog hebben voor de positie van de politici, je moet dus nooit individuele personen aanvallen of ze afschrikken door vertrouwelijke informatie openbaar te maken op zo'n manier dat de bron kan worden opgespoord.

Als je je hieraan houdt, ontmoet je tot op zekere hoogte sympathie en waardering, vooral ook omdat je niet je eigen belang maar het algemeen belang behartigt.

Hoewel moeilijk te peilen hoeveel, hebben de milieu-organisaties in het verleden zeker grote invloed gehad op het overheidsbeleid. Een groot aantal wetten op het gebied van milieu, ruimtelijke ordening, enz. is tot stand gekomen, en in een vorm die er zonder hun invloed zeker anders had uitgezien.

Veel plannen en projecten met milieu-bezwaren zijn tegengehouden of in een milieuvriendelijker richting gewijzigd. De strijd gaat door maar is er door de economische malaise niet gemakkelijker op geworden. Het heet nu "ruim baan voor de industrie en de landbouw ten behoeve van de werkgelegenheid en kalmpjes aan met milieu-eisen". Maar daarover gaat het artikel "Milieu en werkgelegenheid" in dit nummer.

Wij beschermen uw kostbare bezit. Voor een lage prijs.

Uw woning.
Na uw gezin, uw kostbaarste bezit.
Maar waar u jaren voor gewerkt hebt, kan
in enkele minuten in rook opgaan!

Neem dus een degelijke verzekeraar
onder de arm, die u afdoende beschermt
tegen de gevolgen van een brand.

De ASLK biedt u een
"vuurvaste" brandverzeke-
ring, voor een verrassend
lage prijs.

De gedekte risico's zijn

heel ruim. Zelfs de inhoud van uw koel-
kast of diepvriezer, zelfs uw gazon, mocht
die beschadigd worden bij de bluswerken,
worden vergoed.

En dat staat allemaal, klaar en on-
dubbeltzinnig, in de polis opgesomd.
In uw buurt woont een ASLK-agent.

Hij legt u gaarne uit hoe
u bij de ASLK uw kostbare
bezit, afdoende en toch
goedkoop, kunt ver-
zekeren.

ASLK

Brandverzekeringen voor een lage prijs

PARTNER

Verzekeringsonderneming toegelaten onder codenummer 0394

flitsen

■ Het Rijnwater raakte begin oktober plotseling ernstig vervuild met het kankerverwekkende Chloor-nitrobenzeen. De drinkwatervoorziening van Amsterdam en Noord-Holland kwam ernstig in gevaar.

■ In Nederland is een nieuw gif-schandaal. In Dordrecht worden 106 huizen afgebroken omdat gebleken is dat er grote hoeveelheden Benzeen, Fenol, Tolueen en nog andere troep in de grond zitten. De wijk van 700 woningen is gebouwd op een voormalige stortplaats. Voor de 600 andere woningen is er voorlopig nog geen oplossing. De bewoners blijven de gevangenen van hun 8 jaar oude huizen. Bovenop het gif!

■ Nieuwe akties voor Carpooling in Nederland gaan uit van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Een klausule, die bepaalt dat dekking van de schade aan inzittenden is uitgesloten als deze bijdragen in de kosten van het vervoer, werd door de verzekeringsmaatschappijen uit de verzekeringspolis geschrapt.

■ Nederland draait proef met een energieplantage van snelgroeiende houtsoorten voor verbrandingsinstallaties.

■ Nu ook een fiets-buslijn in Amsterdam. Dat is een bus met een aanhangwagen voor 18 fietsen. De proef met een fiets-metrolijn werd zopas met een jaar verlengd. En dit terwijl in België reizigers die een fiets meenemen op de trein zopas 25% meer moeten betalen en een hoop registratieformaliteiten moeten vervullen.

■ In Nederland werd een goedkoop en milieuvriendelijk procédé voor kolenstook ontwikkeld. De "wervelbedvuurhaard" kent weinig SO_2 uitstoot.

■ Onverwerkbaar chemisch afval zal in Nederland in de toekomst onder

kustduinen in betonnen kokers worden opgeborgen. Momenteel wordt het in zoutmijnen opgeslagen in de Duitse deelstaat Hessen.

■ Ondanks heftig protest en een speciale bosverdediging werd het bos van het landgoed Amelisweerd bij Utrecht omgehakt, na een massale actie van de Mobiele Eenheid van de Politie. Weldra loopt een achtbaanse snelweg door het bos.

■ De werkgroep Kernenergie Zeeuws-Vlaanderen heeft de Kamer in Den Haag gealarmeerd vanwege de gevaren van de Belgisch-Franse nieuwe kernprojecten in Chooz en Doel.

■ De werkgroep Bewapening van de Stichting Natuur en Milieu maakte uit dat de produktie en het bezit van kernwapens een even grote bedreiging vormen voor het milieu als de kerncentrales. De stralings- en afvalproblemen zijn dezelfde.

■ De Britse kerncentrale Windscale blijkt over een bepaalde periode evenveel radio-actief afval (plutonium) te lozen als er vrij komt bij een atmosferische kernproef, zo deelt de Britse Political Ecology Research Group mee. De overheid reageerde door te stellen dat de lozingen binnen de veiligheidsmarges vallen.

■ Reagan en zijn administratie zijn fel gekant tegen elke op stapel staande anti-zure regen wetgeving. (het beperken van de zwavelemissies van kolenverbrandingsinstallaties) omwille van de hoge kostprijs.

■ De Amerikaanse asbestindustrie slaat alarm: we gaan ten onder aan tienduizenden schadevergoedingen van asbestslachtoffers. Ook in Engeland is een asbestproducent in ernstige moeilijkheden geraakt nadat zijn aandelen naar beneden tui-
melden.

MB.

Korte berichten

Baalhoekkanaal uit streekplan Zeeuws-Vlaanderen ?

Op 12 oktober jl. werd het gewijzigde streekplan Oost-Zeeuws-Vlaanderen van kracht. Het Baalhoekkanaal is nu definitief uit het streekplan geschrapt. Dit kanaal maakte met de bochtafsnijding bij Bath (van de Westerschelde) en het terugdringen van de vervuiling in de Maas, deel uit van de in 1975 geparafeerde waterverdragen tussen de Belgische en de Nederlandse regering. De provinciale staten van Zeeland vonden het kanaal niet in het belang van de streek : landbouw en natuur (het Land van Saeftinge) zouden ernstig worden geschaad.

Het Baalhoekkanaal kan alleen nog worden verwezenlijkt als de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening aan de provincie Zeeland een (dwingende) aanwijzing geeft het kanaal toch in het streekplan op te nemen. Dat dit gebeurt, is echter weinig waarschijnlijk, ondanks de druk vanuit Antwerpse havenkringen om het kanaal niet uit het streekplan te schrappen.

DVM.

Het Land van Saeftinge

De wetgeving betreffende stralingsbescherming

Voor 3 december van dit jaar moet België zijn wetgeving inzake stralingsbescherming aanpassen aan de Europese richtlijn. VAKS maakte van de gelegenheid gebruik om zijn bezwaren tegenover de richtlijn bekend te maken. VAKS vindt nl. dat deze richtlijn niet deugt als basis voor de aanpassing van de Belgische wetgeving : ze geeft aanleiding tot een aanzienlijke verhoging van de stralingsnormen voor bepaalde kritische organen van het lichaam. Gezien de toenemende onzekerheid over de risico's van lage doses radio-actieve straling is een dergelijke verhoging onaanvaardbaar. Tevens eist VAKS dat de georganiseerde milieubeweging betrokken wordt bij de besprekingen in de Hoge Gezondheidsraad inzake de aanpassing van de wetgeving. Bovendien moet er een strikt verbod komen op het gebruik van radio-actieve stoffen in levensmiddelen, cosmetische producten en huishoudelijke producten en speelgoed. Gezien de grote onzekerheid omtrent de geldigheid van de huidige risikoschattingen van lage stralingsdoses (o.m. op basis van het jarenlange studiewerk van Dr. Alice M. STEWART) vragen de VAKS een gevoelige verlaging van de dosislimieten voor werknemers en bevolking. Voor een effectieve bescherming van de werknemers in de nucleaire industrie is het noodzakelijk dat een 3-maandelijkse limiet wordt ingesteld alsook een maximale levenslimiet van bv. 20 rem (40 jaar gemiddeld een halve rem per jaar).

DVM

Korte berichten

BBL pleit voor milieu-vriendelijke structuur van Vlaams ministerie

BBL heeft een pleidooi voor een milieuvriendelijke structuur van het Vlaams ministerie verzonden aan de negen leden van de Vlaamse regering.

Hierin heeft BBL voor de ambtelijke structuur van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap de volgende eenheden voorgesteld :

- Ruimtelijke ordening (facetbeleid), inclusief stads- en dorpsherwaardering en algemene landinrichting (deze laatste echter niet als instrument dat vooral ten dienste zou staan van de ruilverkaveling). Ruimtelijke ordening kan op dit ogenblik ook niet worden losgekoppeld van stedenbouw.
- Agrarische aangelegenheden (sektorbeleid). Deze eenheid zou zich bezig houden met de geregionalizeerde landbouwmateries (landelijke waterdienst, polders en wateringen) en ruilverkaveling. In het uiterste geval kunnen deze materies enkel aansluiten bij een andere economische sektor.
- Leefmilieu (sektorbeleid), waarvan het bestuur kan bestaan uit twee afdelingen : milieuhygiëne (vervuiling, hinder, afval) en erfgoed en groenbeleid (monumenten zorg, landschapszorg, natuurbehoud, faunabeheer, waters en bossen, groenplan).

BBL wees erop dat een verkeerde beslissing het gevaar kan inhouden voor de verdere aftakeling van het reeds zo zwaar gehavende Vlaamse landschap. Door de regionalisering heeft de deelregering een unieke kans om een structuur op te bouwen

waarmee de landelijke en stedelijke ruimte optimaal kan worden gevrijwaard.

LK.

Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen

Nu de verbouwingen aan de benedenverdieping van het instituut beëindigd zijn, is er sinds 1 oktober niet alleen een nieuwe ingang langs de Vautierstraat nr. 29, maar kan het publiek ook beter gebruik maken van de bibliotheek, de zalen voor lezingen, filmvoorstellingen, tentoonstellingen...

Wie met de school of vereniging een bezoek wil brengen aan o.m. de Iguanodons van Bernissart, kan altijd een geleid bezoek aanvragen bij de Nederlandstalige Edukatieve Dienst, Vautierstraat 29, 1040 Brussel, tel. 02/648.04.75.

DVM.

Korte berichten

Mediabib

"Mediabib" is een driemaandelijks tijdschrift, waarin allerlei video-programma's ter ontlening aangeboden worden. In het nummer 2, 3de jaargang 1982, wordt door de BRT de video-opname van de Panorama-uitzending "Als het gif in de grond is verdwenen (storten van giftig afval)" van 8 oktober 1981, ter beschikking gesteld.

Het abonnement op dit tijdschrift en de dienstverlening zijn gratis. Voor verdere inlichtingen: Nederlandse Cultuur Mediabib, Parochieaanstraat 15-23, 1000 Brussel, tel. 02/513.74.65.

LK.

Zweden spaart stookolie door huisvuilverbranding

De Zweedse overheid heeft het verbranden van huisvuil onderworpen aan de zuiveringsnormen van de emissiegassen van brandstoffen. Het gebruik van afval om stookolie te vervangen, is de laatste jaren erg populair geworden in dit Scandinavische land.

In de periode 1965-1980 subsidieerde de overheid tal van nieuwe projecten voor het sorteren en verwerken van afval en zo raakte het hele land voorzien van compostfabrieken. Toen in 1980 de subsidies van de overheid werden stopgezet, bleek de verbrandingstechniek met warmterekuperatie de meest renderende methode te zijn van afvalrekuperatie door op die manier te besparen op de olierekening.

Tegen 1985 zal zowat 80% van alle huishoudelijke afval verwerkt worden, waarvan ongeveer de helft

door de verbrandingsinstallaties met warmterekuperatie. De beste financiële resultaten worden bereikt wanneer de gerecupereerde warmte wordt aangewend in regionale verwarmingseenheden, die tijdens de zomermaanden volledig met afvalenergie worden gevoed. Op die manier valoriseert Zweden zijn huishoudelijk afval en lost terzelfdertijd heel wat problemen van milieuvervuiling op.

DVM.

Demokratie ? Vergeet het maar !

Beter Leefmilieu Tessenderlo geeft de strijd niet op. In een brief aan minister Lenssens vraagt BELT zich af of de Coördinerende Werkgroep Tessenderlo (CWT), opgericht ten tijde van de zware stankoverlast van Phillips Petroleum om een permanent toezicht te houden op de toestand, nog wel bestaat. Immers, gedurende zijn 16 maanden lange bestaan vergaderde de CWT zegge en schrijve 3 maal. BELT is bekommerd om de toestand van de mensen in de streek en vindt het dan ook onaanvaardbaar dat er zo weinig ijver aan de dag wordt gelegd.

Onaanvaardbaar vindt BELT ook de basis waarop de exploitatievergunning van Tessenderlo-Chemie wordt verlengd voor 30 jaar. BELT tekende beroep aan tegen deze beslissing, daar geen echt preventieve maatregelen aanwezig zijn om lucht-, bodem- en waterverontreiniging en geluidshinder tegen te gaan. Bovendien worden de bezwaren van 144 indieners genegeerd en valt nergens een tegemoetkoming te bespeuren tegenover de saneringsvoorstellen van BELT.

Korte berichten

BELT vindt het trouwens godgeklagd dat de overheid 500 dagen neemt om het bedrijf zijn uitbatingsvergunning te bezorgen, dit in schril contrast met de 10 dagen die de burger krijgt om het dossier in te kijken. Dat is een flagrante schending van het principe gelijk recht voor ieder. BELT vindt dat de manier waarop dit dossier wordt behandeld, getuigt van een verregaande bureaucratische minachting voor de rechten van de man in de straat. BELT roept de overheid dan ook op om iets te doen aan deze scheefgetrokken situatie.

DVM.

Loodvergiftiging

In Brussel blijken 23% van de kinderen een loodgehalte te hebben dat vergelijkbaar is met hetgeen zich in Hoboken voordoet. Dit te hoge loodgehalte zou, volgens een voorlopig onderzoek, veroorzaakt worden door het drukke verkeer (lood in benzine) en de loden waterleiding in huizen.

De wijken waar het probleem zich voordoet, kunnen nog niet duidelijk worden afgebakend. Toch zijn er reeds aanwijzingen dat het gaat om de oude en dicht bevolkte volksbuurten met druk verkeer.

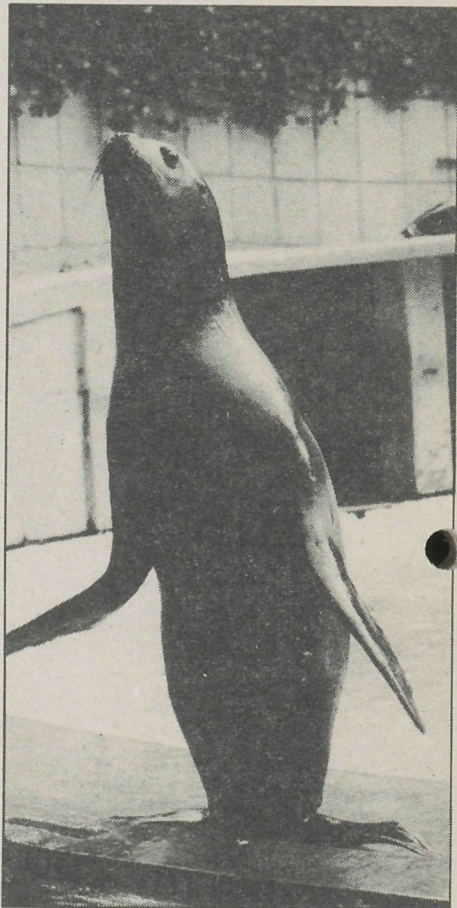
LK.

Zeehonden

De commissie van het European Environmental Bureau (EEB) heeft op haar vergadering van 6 oktober jl. voorgesteld de import van zeehondenpels en andere produkten afkomstig van zeehonden, in de EG te verbieden.

De beslissing ligt echter bij de Environment Council. Daarom wordt er druk uitgeoefend op elke minister die bevoegd is voor milieu-aangelegenheden in de EG. Vlugge actie is noodzakelijk omdat de beslissing op de volgende vergadering moet genomen worden. De daarop volgende vergadering wordt immers pas na het jachtseizoen gehouden, nl. in juni 1983.

LK.

Publikaties

Rapport spreeuw

De Nederlandse Stichting Mondiaal Alternatief publiceert naar aanleiding van de spreeuwenactie in het Belgische Tremelo, in haar Ecoscripten-reeks het rapport "Spreeuw". Dit werk behoort bij Ecoscript nr. 12 : "De ecologische en economische betekenis van vo-
s".

De eerste bladzijden van het rapport bevatten enkele wetenswaardigheden over de spreeuw, zoals de voortplanting, de broedtijd, de zang, de trek, het voedsel, de factoren die van invloed zijn op het voorkomen, ... De kern van het rapport is het hoofdstuk "Overwegingen bij de uitwerking en ontwikkeling van ecologische methoden voor de preventie van vogelschade".

Hier wordt ingegaan op de massavernietiging van spreeuwen, op de schade die zij veroorzaken aan o.a. de kersen- en druiventeelt, op het toepassen van ecologische preventie op grote en op kleinere schaal.

Rapport "Spreeuw" - Ecoscript nr. 12.27N - 111 blz. - Te bestellen bij Stichting Mondiaal Alternatief, Postbus 168, 2040 AD Zandvoort, Nederland, postgiro nr. 3 14 14 00 - Prijs : 20 gulden (excl. verzendingskosten).

LK.

Windenergie

De publikatie "Windenergie : mogelijkheden op lange termijn" is een verkenning van het potentieel voor benutting van windenergie voor de elektriciteitsvoorziening.

Allereerst wordt een overzicht gegeven van alle soorten turbines en van de uitgangspunten voor de opbrengstberekeningen. Ook wordt ingegaan op de omgevingsproblemen die met windenergie samenhangen. De lokatiemogelijkheden worden besproken en hun geschiktheid wordt aangegeven in relatie met de gevolgen voor de natuur. In de laatste hoofdstukken wordt aandacht besteed aan de realiseerbaarheid en aan de betekenis op korte termijn.

Deze publikatie wil een aanzet zijn tot de discussie over de aanvaardbaarheid van windenergiesystemen en over een energievoorziening gebaseerd op duurzame bronnen.

Windenergie : mogelijkheden op lange termijn - Kornelis Blok - 34 blz. - Te verkrijgen bij de Stichting Natuur en Milieu, Donkerstraat 17, 3511 kb Utrecht, tel. 030-33.13.28.

LK.

Natuur en recreatie

Bij het inrichten en het beheer van nationale parken of soortgelijke grote natuurgebieden, is de

Publikaties

afweging tussen landrecreatie en natuurbehoud uitermate belangrijk. Het rapport "Natuur en Recreatie in nationale parken" bundelt gegevens, inzichten in overwegingen die bij deze keuze kunnen helpen.

Er wordt ingegaan op het belang van de recreatiemogelijkheden die de nationale parken te bieden hebben, op het belang van de natuur in de nationale parken, op de invloed van de recreatie op de vegetatie en de fauna en op de mogelijkheden om deze invloed te beperken.

Dit werkstuk kan zeker nuttig zijn voor beheerders, bestuurders, politici, belanghebbenden, actiegroepen en onderzoekers die zich bewust zijn van de noodzaak van evenwicht in de verhouding recreatie - natuurbehoud.

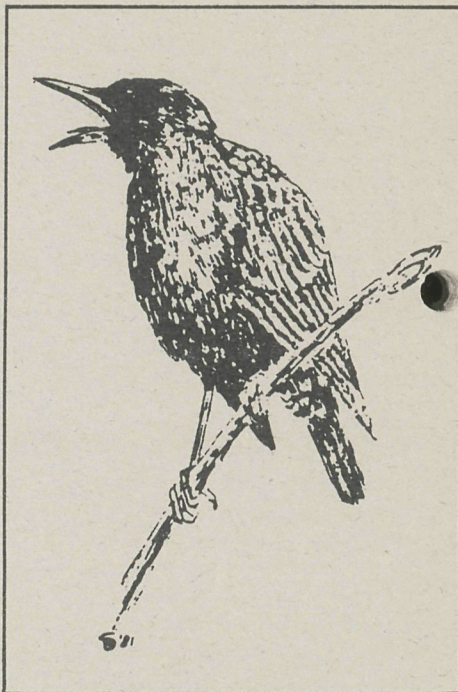
Natuur en Recreatie in nationale parken - Jan Gerhard Addink - 255 blz. - Te bestellen door storting van 30 gulden op postgiro nr. 1761289, t.n.v. J.G.C. Addink, Pretoriusstraat 17 II, 1092 EX Amsterdam.

LK.

Ioniserende straling

Dr. Alice Stewart, wetenschappelijk hoofdmedewerkster op het Department of Social Medicine van de universiteit van Birmingham in Engeland, publiceerde onder de titel "Health Effects of Exposure to Low Levels of Ionizing Radiation", een overzicht van verschillende onderzoeken naar de risico's van lage doses ioniserende straling.

De meeste deskundigen zijn het erover eens dat zelfs de laagste do-

sis ioniserende straling de kans op gezondheidsschade verhoogt. Dr. Stewart bestudeerde het effect van de straling op o.a. arbeiders in de nukleaire industrie, slachtoffers van de atoombom, slachtoffers van ongevallen met reaktors, zwangere vrouwen, ... Tot deze effecten behoren kanker, storingen tijdens de ontwikkeling van de foetus en genetische afwijkingen.

Health Effects of Exposure to Low Levels of Ionizing Radiation - Dr. A. Stewart - 49 blz. - Te bestellen bij het Instituut voor Maatschappelijk Gericht Onderzoek, Regionale Ontwikkeling, Dam 47, 4331 GG Middelburg, postgiro 3459727 - Prijs : 6,85 gulden (inkl. portkosten).

LK.

Kalender

24 november

Studiedag : Riooloverstorten. Auditorium de "Molen", Celestijnenln 131, 3030 Heverlee. Inl. TI-K.VIV, J. Van Rijswijckln 58, 2000 Antwerpen, tel. 03/216.09.96.

4 december

"Dag rond Kernenergie", Blandijnberg, Gent. Inl. Gentse Aktiegroep voor Kernstop, Hoogstraat 9, 9000 Gent, tel. 091/23.50.34.

10 en 24 december

Twee lezingen : "Aardstralen" en "Afslanken door gezonde voeding", Kultureel Centrum "Ter Dilt", Bornem. Aanv. 20u. Org. Uritca vzw.

11 december

Studiedag : Zand- en kleiwinningsputten : landschapsschending of onvermoede kansen ? Universitair Centrum, Kortrijk. Inl. WVT-sekretariaat, Vlammingstr. 55, 8000 Brugge, tel. 050/33.12.85.

16 - 18 december

8ste jaarlijkse algemene vergadering van het European Environmental Bureau. Inl. EEB, Vautierstraat 29, 1040 Brussel, tel. 02/647.01.99.

21 januari 1983

Vlaams-Nederlands Milieu-overleg om 11u, te Antwerpen, Keizerstr. 8.

27 - 29 januari 1983

Seminarie "Law of the Sea - Environmental Issues" te Brussel. Inl. EEB, Vautierstr. 29, 1040 Brussel, tel. 02/647.01.99.

Aankondigingen van milieumanifestaties zoals debatten, opendeurdagen, kursussen, stages, tentoonstellingen, enz. kunnen voor eventuele opname in onze kalender opgestuurd worden naar het sekretariaat van BBL.

"Milieurama" is het maandelijks tijdschrift van de Bond Beter Leefmilieu - Vlaanderen VZW
2de jaargang, nr 11 november 1982
Verantwoordelijke uitgever : R. Dirks
Aarlenstraat 25 - 1040 Brussel. Tel. 02/230.94.10.

HUN LEEFMILIEU UW ZORG

